Velkommen til TABU

Kære læsere

Velkommen til det første TABU siden 2015. TABU er et tidsskrift for religionsvidenskabsstuderende. TABU drives også af religionsvidenskabsstuderende. TABU er en mulighed for studerende til at dykke ned i et emne indenfor deres interessefelt. TABU er en mulighed for studerende til at udarbejde fx en artikel, et debatoplæg eller en reportage til læsning og underholdning for både undervisere såvel som studerende på religionsvidenskab. TABU har været væk. TABU er tilbage. Vi håber, at TABU er kommet for at blive.

Du skal nu til at læse resultatet af ni religionsvidenskabsstuderendes hårde arbejde gennem de sidste tre måneder og du kan godt glæde dig. Artiklerne omhandler fx hvad Kendrick Lamar prædiker for sine følgere, Islams betydning for Uzbekistans befolkning og hvordan en præst i Sædden Kirke gør folkekirken mere attraktiv. Ved at læse disse titler, har du måske regnet ud, at denne udgave af TABU ikke har noget overordnet tema. TABU er denne gang et sammensurium af forskellige typer artikler om lige netop de emner, som interesserer skribenterne. Så der er helt sikkert noget, som også vil interesse dig.

Tag TABU med på rejsen, når du kører hjem til familien i Jylland. Hiv TABU op af tasken, når du trænger til en forsvarlig pause, efter at have læst Enuma Elish for tredje gang til din religionshistorieeksamen. Giv TABU et læs, når du trænger til et øjebliks nydelse i dét uendelige smertehelvede, der kaldes propædeutikeksamen.

Vi leder altid efter nye medlemmer, så når eksaminerne er bestået og det nye semester starter, håber vi, at mange vil have lyst til at bidrage til kommende udgaver.

Rigtig god læselyst

På vegne af redaktionen

Holger Klint

TABU udgives af Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier ved KU.

Adresse: TABU, Religionsvidenskab, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet. Karen Blixens vej 4, bygning 10, 2300 København S.

Forside: Sasha Thing Mortensen

Korrektur: Redaktionen

Layout: Anna Sofie Daugaard

Ansvarshavende redaktør: Catharina Raudvere, professor i religionshistorie

Ansvarshavende studenterredaktør: Holger Klint, bachelorstuderende i religionsvidenskab

TABU på nettet: www.tors.ku.dk/tabu

Indhold

Anna Mertz Poulsen; Hævn er sødere end paradis. **S.1**

Anna Sofie Daugaard, Ça va aller? **S. 3**

Buster Emil Kirchner; Præst spiller badminton og kører på motorcykel i kirken: Man må gerne grine. **S. 4**

Harald Toksværd; Blodsugende rumreptiler 101: Introduktion til Konspiration som Religion. **S. 7**

Isak Orry Rindom; The Gospel of Kendrick Lamar. **S. 11**

Katrine Buhl Eriksen; Skal broen mellem kulturer bygges med lovgivning? **S.16**

Oscar Zielke Andersen; Religiøs opposition I Uzbekistan. **S.19**

Robert Nielsen; Folkekirken, et moderne foretagende? **S. 23**

Ruben Bylov Andersen; Bag facaden- en beretning om Jehovas Vidner. **S. 31**

Hævn er sødere end paradis

Af: Anna Mertz Poulsen

Johannes' Åbenbaring

Det kristne liv i en hedensk verden medførte en minoritetsstatus, hvor kristne var udenfor samfundet og i værste fald forfulgt af det. Fantasien om en dag at vende rollerne har virket tillokkende, selvom midlerne ikke har været til det. I stedet måtte man ty til beretninger om det hinsides, hvor rettroende var sikret en plads i paradis, og resten måtte nyde deres fortjente skæbne, gerne i et flammende ildhav.

Den kristne dommedagsberetning, Johannes' Åbenbaring, markerer slutningen på Det Nye Testamente og sætter det mest episke punktum tænkeligt på den kristne kanon. Åbenbaringen er en eskatologisk apokalypse, der visualiserer dommedag og dommens mulige udfald – evighed i paradis eller helvede. De rettroende kristne har noget af en gave i vente, men det samme kan desværre ikke siges, om de der står på den forkerte side.

Åbenbaringen dateres til omkring slutningen på det første århundrede. Den apokalyptiske genre er ikke unik for Åbenbaringen, men kendes særligt som en jødisk genre. Apokalyptik åbner døren for et indblik i det skjulte, ofte et indblik i eskatologien, nemlig i de sidste tider. Genren kendes særligt fra krisetider, hvor jøderne blev forfulgt. Det samme gør sig gældende for Åbenbaringen. På trods af at den faktiske forekomst af forfølgelserne på denne tid er diskutabel, udtrykker forfatteren en klar paranoia over disse.

De kristne forfølgelser har været fremstillet som grusomme masseforfølgelser, men omfanget af forfølgelsernes massivitet er i senere forskning blevet genovervejet. Forfølgelser har dog fundet sted, og det har generelt sjældent været særlig sjovt at være en religiøs minoritet.

I lidelsestider er der brug for opløftende og håbefulde udsigter, og det er netop her den eskatologiske genre tjener sit mål, for hvilken fremtid er mere ønskværdig end den paradisiske?

Paradis

I Åbenbaringen indebærer de paradisiske tilstande både materialistiske og moralske fordele. "Bymurens grundsten var prydet med alle slags ædelsten" (Joh. åb. 21,19), de følgende to vers beskriver udførligt 13 typer ædelsten, paradis er opbygget af. De materialistiske tilstande i paradis vægtes højt og er den tydeligste måde at understrege den overflod, de kristne belønnes med på den anden side af denne verden. Paradis sikrer også, at "[…] ingen, der øver afskyelighed og løgn" (Ibid., 21,27) får adgang. Paradis afskærmes fra amoralen der truer, og de frelste skal ikke bekymre sig om at falde i fordærv, da fordærvet slet ikke trænger ind i deres fristed.

Hvad bliver der af de andre?

De uimodståelige løfter om en tilværelse i paradis udgør dog kun halvdelen af dommens udfald og godt en tiendedel af Åbenbaringen som helhed. Åbenbaringens primære tema er vold og hævn. Den babylonske skøge er et af de mest famøse symboler i Åbenbaringen og beskrives af forfatteren i en situation med de mest grotesk mulige fysiske attributter: siddende på et dyr med *syv hoveder og ti horn* (Ibid.,12,3). Den babylonske skøge fortolkes typisk som et symbol på Rom, der på Åbenbaringens tid betragtedes som den undertrykkende hedenske trussel mod kristne.

Hungeren efter at hævne sig over undertrykkerne er svær at skjule i forfatterens beskrivelse af deres skæbne, "de vil hade skøgen og

lægge hende øde og klæde hende nøgen og æde hendes kød og brænde hende"(Ibid.,17,16-17). Man kan nærmest fornemme forfatterens sitrende fingre som blækket strøg over pergamentet, da ordene nedfældedes. Drømmen om hævn over sin undertrykker er dog i og for sig ikke så forundrende, men straffen slutter ikke her. Kun de kristne kommer i paradis, for kun de kristne har levet indenfor de moralske rammer. "For alle folkeslag har drukket af hendes utugts harmes vin, jordens konger har bedrevet utugt med hende, og jordens købmænd er blevet rige af hendes overdådige vellevned"(Ibid., 18,3). Alle de 'andre' dyrker synden: fråseriet gennem vinens beruselse, utugten der drives af lyst og griskheden der længes efter rigdom. De lever det dennesidige liv i nydelse og bekymringsløshed, men hinsides og i evigheden skal nydelsen ophøre.

Spørgsmålet er, hvorfor straffen de andre må lide, er en så afgørende faktor i Åbenbaringen. Er det medvirkende til at holde de kristne på rette sti i trange tider gennem et løfte om belønning og en trussel om straf? Eller er straffen et modstykke til den retfærdighed, de frelste har fortjent efter en dydig livsførelse i en syndefuld verden, hvor andre gav efter? Begge dele spiller sandsynligvis ind på den udførlighed hvormed pinslerne er beskrevet, men glæden over de uretfærdiges og ikke mindst Roms endeligt, vækker jubel i himlens skare (Ibid.,19,1). Vigtig er belønningen af selv at ende i paradis, men ligeså vigtig er retfærdighedens fyldest, når de, der ikke anerkendte og i værste fald undertrykte dig, får som fortjent.
Ved den endelige dom skilles de frelste fra de forsømte. Hvor de frelste ender i det førnævnte juvelbelagte paradis, bliver resten "styrtet i ildsøen"(Ibid., 20,15), vel at mærke den samme ildsø som Djævelen og Antikrist befinder sig i. Stedet hvor man "pines dag og nat i evighedernes evigheder"(Ibid.,20,10). Dette domsudfald er værd at huske på, hvis man en dag er på vej ud på et sidespor, men samtidig også en tanke der luner, når trange tider melder sig. Når livsnyderen, undertrykkeren eller generelt majoriteten træder på dig og dine værdier.
Målet med hævn er at straffe de andre, men virkningen er mest af alt at glæde dig selv – og så er Åbenbaringens hævn ikke engang et udtryk for din egen bitterhed men et simpelt spørgsmål om Guds retfærdighed.

Litteraturliste

- Johannes' Åbenbaring, *Det Nye Testamente*, Det Danske Bibelselskab, 1992
- Bart D. Ehrman, A Brief Introduction to the New Testament, Oxford University Press, 2013, 338-352

Ça va aller?

Af: Anna Sofie Daugaard

Vores værtsbedstemor Mémé sad hver aften i sin plastik stol i hjørnet af gården, med et lille stykke pagne, et afrikansk stof som bruges til beklædning, viklet om sig. På fuld drøn kørte en skrattende udgave af "Radio Maria" fra den lille røde radio, med et antennestik fire gange så langt som radioen selv. Hun sov halvt, men vågnede op når der skulle rettes på antennen. Samtidig fik sangene en ekstra vokal, Mémé's stemme der lød "Akpe, Akpe, Akpe…" (som betyder "tak" på Ewe). Den blev langsomt svagere som hun igen faldt hen.

Vi sad med vores værtsmor ved siden af Mémé og spiste. Under aftensmaden fortalte Frederik, min rejsemakker, og jeg om tildækningsforbuddet som de danske politikere netop havde godkendt. Forargelsen i vores værtsmor Myriams ansigt var ikke til at tage fejl af. Hendes trækninger viste, at hun i den grad tænkte og prøvede at dreje det i hovedet. Til sidst udbrød hun på hendes togolesiske franske med enorm forundring i stemmen "*Det forstår jeg ikke - Hvorfor må folk ikke have deres tro?".* Myriams spørgsmål blev ikke besvaret, men i stedet overtaget af hende selv. Hun fortalte med stolthed om det togolesiske folks åbenhed overfor andre religiøse retninger. *"I Togo finder man moskeer side om side med kirker, muslimer på bedetæpper foran barerne – Og generelt er alle velkomne i folks hjem".*
"*Vi er alle forskellige, og derfor tror vi også på forskellige ting – Det betyder ikke at vi ikke kan være i familie*". Myriam rykkede sig længere frem i stolen, som for at understrege sin holdning. "*Jeg tror jo også på noget andet end Mémé, men derfor bor vi stadig under samme tag".*
Frederik ser tænksom ud, mens han prøver at give en mere detaljeret udgave af hvad Mémé lige har sagt. "De havde en stor hund engang som blev skudt.." – Det går op for ham, hvad det egentlig er hun har sagt. "Skudt?". Mémé forklarer "*For en del år siden endte et valg med, at militæret tog magten. De indsatte en præsident efter deres ønske og dem som ikke støttede ham blev fængslet eller slået ihjel. Mange togolesere var derfor nødsaget til at flygte. Vi var blandt dem. Derfor flygtede vi til Ghana. Vi efterlod alt herhjemme, inklusiv hunden. Da vi efter måneder vendte hjem igen, var porten til gården brudt op, vores tøj var brændt og spredt i gården og hunden skudt. Der gik det virkelig op for mig, hvor meget Ghanesernes åbenhed havde betydet. Derfor står min dør også altid åben".*

Man kan aldrig vide sig sikker:
Min værtsfamilie var kristne, henholdsvis evangeliske og katolikker, og kirken spillede en aktiv rolle i deres hverdag. Det til trods var de på intet tidspunkt blege for at bruge naturmedicin, tro på voodoo eller bede en bøn til stjernerne. For som min værtsmor sagde; *"Man kan jo aldrig vide sig helt sikker".*
Vi spurgte dem ofte til råds om diverse skavanker vi havde tilegnet os. Rådende var alt fra shea-butter i numsen mod forstoppelse, uidentificerbar gul væske til at rense sår og ler til svage led. Alt sammen noget de selv dagligt benyttede sig af. Og virkede det ikke, kunne man altid regne med at få et « Ça va aller« med på vejen, som er fransk og betyder "Det skal nok gå".

Præst spiller badminton og kører på motorcykel i kirken: Man må gerne grine

Vejskilte i kirken – Et af Bent Skovhus Christensens forsøg på at skabe en anderledes gudstjeneste. FOTO: Privat

Sognepræst i Sædden Kirke, Bent Skovhus Christensen, er ikke bleg for at tage utraditionelle metoder i brug, når han fra prædikestolen formidler det kristne budskab. Men hvad skyldes den kuriøse stil, og hvor langt bør Folkekirken gå i forsøget på at genvinde sin autoritet?

Af: Buster Emil Kirchner

Fadervor, bøn og salmesang. De fleste danskere kender til Folkekirkens faste elementer for gudstjenesten, men i Sædden Kirke ved Esbjerg har sognepræst Bent Skovhus Christensen tilføjet utraditionelle krydderier i den kristne suppe.
Specielt under konfirmationsgudstjenesterne er Bent Skovhus Christensen efterhånden berømt for at hive uventede kaniner op af ærmet. De utraditionelle tiltag er generelt blevet modtaget positivt, fortæller sognepræsten:

"Da jeg lige blev ansat for snart 20 år siden, var mine kollegaer skeptiske og kritiske vedrørende mine nye initiativer, men efterhånden vendte det til en spænding om, hvad jeg nu kunne finde på".

I Bent Skovhus Christensens mangeårige virke som sognepræst har han konfirmeret et hav af unge mennesker. Hvert år forsøger han at finde på noget helt særligt, som er oppe i tiden og kan gøre konfirmationsgudstjenesten mindeværdig for konfirmanderne og deres familier. Senest har sognepræsten bragt vejskilte, LEGO-mænd og et stort hashtag ind i kirken til gudstjenesterne:

"*Reaktionen fra kirkegængerne har været ovenud positiv. Konfirmationen er en stor festdag, og der må gerne grines og undres. Jeg har også mødt forældre og konfirmander flere år senere, som sagde, at de kunne huske talen til konfirmationen endnu, og især den del, hvor det alternative kom frem. Når jeg så spurgte, om de kunne huske, hvad jeg brugte det alternative element til at sige, så kunne de også stadig huske hovedpointen i det".*

Individualiseringens indtog i Folkekirken
Sognepræsten har altså kun gode minder fra de mange utraditionelle tiltag, han har forsøgt sig med, men tilbage står det helt store spørgsmål: Hvorfor spiller en sognepræst eksempelvis badminton og kører på motorcykel midt under en gudstjeneste?
Forklaringen kan meget vel være, at danskernes religiøsitet er blevet individcentreret. Man vælger i dag sin religion ud fra en pick-and-choose-model, og Folkekirken har mistet sin autoritære rolle.

Den vestjyske præst vedkender sig da også, at han forbereder sine prædikener ud fra en præmis om øget individualisering i samfundet: *"Jeg tænker i høj grad over det (red. Individualiseringen). Det er en udfordring at nå alle kirkegængere og tale ind i deres hverdag og tankegang".* Folkekirken må altså forsøge at favne bredere, end man hidtil har gjort. Det synes Bent Skovhus Christensen dog også, at Sædden Kirke lykkes med:
"Der gøres en masse i vores kirke for at tilbyde noget andet end søndagsgudstjenesten. Vi har babysalmesang, legestue, minikonfirmander, konfirmander, gang i gakkelakkerne, foredrag, koncerter og særlige friluftsgudstjenester, BUSK (børn-unge-sogn-kirke), englegudstjenester, lysgudstjenester, en populær Skt. Hans fest, ældregudstjenester, rytmiske gudstjenester og International Church".

Jesus er eksklusiv
Folkekirken tilpasser sig altså i stor stil brugernes behov, og det er ikke kun Sædden Kirke, der har succes med alternativer gudstjenester. I Ullerød Kirke er der jævnligt rockmusik på programmet, Abildgaard Kirke afvikler 'Gud og Spaghetti' og i Ishøj Kirke har kirkegængerne mulighed for at slippe for den moderne verdens stress og jag, når der afholdes stillegudstjenester. Her er der få ord, ro og fred.

Men hvor langt bør Folkekirken gå i forsøget på at række ud til befolkningen og gøre gudstjenesterne mere attraktive? For risikerer Folkekirken ikke at søge væk fra sine allerinderste kristne værdier, når brugerne dikterer, hvilken retning man skal gå?

Bent Skovhus Christensen slår en streg i sandet, når det kommer til én bestemt herre, vi ifølge ham ikke kan komme udenom:
"Kirken har det kernebudskab, at Jesus Kristus er menneskets frelser. Det dobbelte kærlighedsbud om at elske Gud og sin næste, er også udtryk for lige netop dét, og det budskab kan vi ikke komme udenom. Det er kernen i kristendommen". Mens der i disse tider eksisterer en religiøs tag-selv-buffet, hvor folk vælger og kombinerer de religiøse enkeltdele, som passer til lige netop ens egen selvudfoldelse, så er der noget, man ifølge Bent Skovhus Christensen ikke må glemme: *"Når det kommer til at sammenstykke sin egen tro, så er Jesus eksklusiv. Jesus siger selv, at der ingen anden vej er til Gud, end igennem ham".*

Finder svar i musikken
Det bedste eksempel på individcentreret religiøsitet finder vi i USA. Shelaism opstod i 1980'erne, hvor den amerikanske kvinde Sheila Larsson i bogen 'Habits of the Heart' er citeret for at sige, at hun tror på sig selv og sin egen indre stemme. Ifølge Sheila Larsson er man altså i sidste instans sin egen gud.
Ikke overraskende hopper Bent Skovhus Christensen ikke med på den vogn, og i stedet funderer sognepræsten over, om vi mon kan lære noget af den nyligt afdøde musiker Kim Larsen: *"Måske kunne man lære noget af Kim Larsen, som på sit sidste album fra 2017 har*

en sang, der hedder "Den lige vej"? Her erkender Kim Larsen, at han har brug for nåde og barmhjertighed fra Gud, og med andre ord: Gud er den største".

Virkeligheden er bare den, at mange danskere ikke længere er overbevist om, at Gud er den største. Det er Folkekirkens mission at formidle lige netop den grundtanke, og her er man udfordret, indrømmer sognepræsten: *"Folkekirken er udfordret i form og forkyndelse. For mig kan formen godt ændres, mens forkyndelsen i sin grundsubstans ikke skal ændres, men det skal måske nok den måde, den skal formidles på".*

Og netop formidlingen har Bent Skovhus Christensen gjort til sit varemærke. I snart 20 år har den vestjyske sognepræst implementeret en lang række underholdende indslag i sine prædikener, og måske er dét, hvad der kræves, hvis Folkekirken atter skal have fornyet medvind og fyldte kirker?

Blodsugende rumreptiler 101:
Introduktion til konspiration som religion

Religionsvidenskaben har hidtil forholdt sig tøvende overfor studiet af konspirationsteorier som religion. Men er der grund til at se på konspiracismen som andet end religion? Eller kommer denne tøven bare af berøringsangst overfor et nyt, svært studér-bart forskningsobjekt?

Af: Harald Toksværd

Det første du skal vide er dette: Alt, du nogensinde er blevet fortalt er en løgn. Dine historiebøger er forfalskede, dine lærere sat i verden for at indoktrinere dig. Dit vand, din luft og din mad er forgiftede med kemikalier specialdesignet til passificering. Medierne eksisterer for at forvirre dig, politik for at aflede din opmærksomhed. Intet er, hvad det ser ud til at være, og alting hænger sammen. Verden som du kender den er en konstrueret simulation, udelukkende til for at holde dig og dine fæller i ave.

Men hvorfor, spørger du så. Hvem har interesse i at kontrollere os på den måde?

De har mange navne, mange ansigter, men du har aldrig set eller hørt dem. De opererer i skyggerne, så langt væk fra sollyset at du aldrig ville kunne identificere dem, selv hvis de stod lige foran dig. De eksisterer ikke på nogle officielle dokumenter, har ikke pas eller fødselsattester, de hverken lever eller dør. De er frimurerne, Illuminati, reptilerne. De faldne engle. Måske er det magt, de er interesseret i. Måske er det noget helt andet, de forsøger at tilfredsstille, en satanisk agenda, som vi almindelige mennesker ikke har en chance for at forstå. Det eneste du behøver at vide er, at de er der, overalt, i hver en overskrift, hver en tale, hvert et produkt. De har fingrene i alting, den urørlige magt, og du er den eneste, der kan stoppe dem. For du kender sandheden.

Dette verdensbillede er for de fleste måske uhyggeligt fremmed, men nok også genkendeligt. Det er blevet reproduceret i tv-serier som *X-Files* og film som *Conspiracy Theory* over de sidste tyve år, og parodieret langt flere gange. Måske ser du en gang imellem et glimt af det hos en Facebook-ven, eller en fjern onkel til familiefest, der snakker om fluor i drikkevandet og chemtrails i skyerne. Det er konspirationsteoretikerens verden, en grummere, mere fordækt verden end den du kender, hvor al sandhed er omsmøget i hemmeligheder, og al magt er mistænkeliggjort. Det er også en verden, der kommer tættere og tættere på midterlinjen som bevægelsen vokser og internettets hang til falske nyhedshistorier bliver mere indflydelsesrig. "*I want to believe"* står der på Agent Fox Moulder's berømte plakat i X-Files, og det lader til, at han ikke er alene. Men *hvad* er det, disse mennesker tror på? Og hvordan skal vi komme til at forstå denne tro, hvis ikke igennem religionsvidenskaben?

Fra 9/11 til blodsugende rumreptiler

Når der på internettet diskuteres konspirationsteorier hører man ofte to fraser benyttet: *"going down the rabbithole"* og *"swallowing the red pill".* Begge fraser refererer til den proces, der har indført en person i konspirationsteoriernes verden, og bragt dem til de konklusioner om virkeligheden, de nu står ved. Man skal ikke lede længe for at øjne et unikt og velkonstrueret konversionsnarrativ i disse fortællinger: ofte er man startet med at tvivle på en enkelt begivenheds sandfærdighed eller baggrund. Det kunne være idéen om, at 9/11 blev udført af den amerikanske regering, eller at månelandingen i 1969 var forfalsket – nærmere bestemt det, som Michael Barkun i sin typologisering af konspirationsteorier kalder en *begivenhedskonspiration.* Når du først har åbnet øjnene for

dette er du begyndt at bevæge dig *down the rabbithole.*

Herefter graver du dybere, din mistanke er vækket, og du opdager endnu mere. Måske var månelandingen forfalsket for at undergrave det sovietiske styre, med det endelige mål at kunne annektere Sovietunionen under det amerikanske flag. Måske er den amerikanske regering kontrolleret af en orden af frimurere, der med denne metode forsøger at tiltuske sig magt over hele verden. Dette er en *systemisk konspiration,* der implicerer én eller flere organisationers forsøg på at få kontrol over en region, en nation eller hele verden. Men det er ikke nok. Der må være mere.

Du opdager, at det ikke bare er en orden af frimurere, der er i kontrol. De er et skalkeskjul for en anden gruppe, en større, ondere og langt mere uhyggelig sammensværgelse. De er kommet fra det ydre rum for længe, længe siden, har besøgt os utallige gange. En race af formskiftende, blodsugende reptilvæsener, der har gjort det til deres ypperste pligt at bringe menneskeheden under deres totale kontrol. Deres manipulation er overalt, og ingen andre end dig kender sandheden. Du har slugt den røde pille, og har nu opdaget en *superkonspiration:* en fuldt formet ontologi, der omfatter hele verden, hele historien og alle andre konspirationsteorier i dens matrix (Barkun, 2003). Alt hænger sammen, intet er tilfældigt.

Tror de, eller *tror* de?

Det skal ikke påstås, at *alle* konspirationsteorier konstituerer religion. Ligesom du ikke nødvendigvis bliver hindu af at gå til yoga, bliver du ikke nødvendigvis religiøs konspirationsteoretiker af din mistanke omkring de virkelige bagmænd bag 9/11. Hvor grænsefladen imellem den gængse og den religiøse konspirationsteori ligger, er en langt mere kompleks diskussion, end jeg har mulighed for at tage her, og den lider af de samme problemer som alle andre forsøg på at definere og afgrænse religion fra andre kulturelle udtryk. Dog er det svært at komme udenom, at en vis grad af konspirationsteori, navnlig *superkonspirationen,* umiskendeligt ligner religion. Den indeholder et empirisk ufalsificérbart verdensbillede, domineret af usynlige og overmenneskelige entiteter, der bestemmer menneskets skæbne, og et unikt, internt begrebsapparat, benyttet til at forklare og kategorisere denne virkelighed. Flere forskere har allerede påpeget dette, og undersøgt sammenhængen mellem konspiration og religion. Michael Barkun pointerer f.eks sammenhængen mellem konspirationsteorier og millenialistiske sekter (Barkun, 2003), Charlotte Ward og David Voas benytter begrebet *conspirituality* til at definere det sommetider paradoksale overlap imellem konspirationsteoretikere og New Age-grupperinger (Ward & Voas, 2011), og Asbjørn Dyrendal og Egil Asprem beskriver elementerne af esoterisk diskurs, der indeholdes i den konspirationsteoretiske ontologi (Dyrendal & Asprem, 2013). Alligevel er forskning i konspiracisme sjælden indenfor religionsvidenskaben.

Ovenstående forskere har gjort det, men dog med forbehold: dels benytter de alle fire en stor del af deres undersøgelser på at forklare sammenhængen mellem konspirationsteori og religion, før de kan nå til det egentlige forskningsområde.

Dels synes de alle fire at se konspirationsteorien som et slags epistemisk lag, der kan lægges *ovenpå* en præeksisterende religion – f.eks millenialistisk kristendom, eklektisk New Age-religion eller europæisk esotericisme – i stedet for at være en religion i sig selv, eller endda et paraplyterm for en gruppe religioner.

Udfordringer i studiet

Der lader altså til at være en del tøven omkring direkte at kalde konspiracisme for religion. Denne tøven kommer, som jeg ser det, af tre hovedudfordringer forbundet med studiet af religiøs konspiracisme:

Den første udfordring er, som eksemplificeret ovenfor, at konspiracismen stadig ikke er populært accepteret som forskningsområde indenfor religionsvidenskaben. Derfor er det stadig nødvendigt at dedikere en del af sin undersøgelse til at forklare, *hvorfor* konspiracisme er religion, eller hvordan "konspirationskultur" og religion kan kædes sammen før man kan gå videre med den egentlige forskning.

Den anden udfordring er den samme, som i studiet af f.eks New Age-religion, men måske til stede her i endnu højere grad: der findes ingen kanoniske tekster indenfor konspiracismen, få eller ingen fysiske samlingssteder, ingen øvre eller nedre grænse for, hvad man skal og ikke skal tro på, for at være konspiracist. Alle aktører opbygger deres eget eklektiske trossystem, og der er ikke to aktører, der tror på præcis det samme. Forskellene kan være enorme, og at lave afgrænsninger i forskningsområdet kan hurtigt blive en massiv metodologisk udfordring. Samtidig findes elementer af konspiracisme indenfor flere forskellige religioner, og konspiracister vedkender sig ikke alle den samme religion.

Den tredje udfordring er, at det er notorisk svært at indsamle data om konspiracister på etisk vis. Det meste af deres aktivitet foregår spredt ud på internettet, ofte anonymt, og det er svært at skelne mellem virkelige konspiracister og parodier. Samtidig er det indbygget i det grundlæggende trossystem, at man ikke kan stole på nogen, specielt ikke fra store institutioner, og specielt ikke, hvis de stiller for mange spørgsmål til konspiracistens hemmelige viden. Derfor kan interviews og deltagerobservation blive nær umuligt, da forskeren hurtigt kan komme til at blive set som en udsending fra *dem,* der er ude for at indsamle data om sandhedens forsvarere.

Et nyt forskningsobjekt

Dog mener jeg, at religionsvidenskaben bør forholde sig til konspiracismen på trods af disse udfordringer.

Konspiracismen repræsenterer ikke nødvendigvis en ny form for religion, men den er muligvis et eksempel på en ny måde at *danne* religion og religiøsitet – nemlig via internettet, anonymt og uden direkte personlig kontakt til nogen af religionens repræsentanter. Mange af konspiracismens grundtanker er selvfølgelig formet af karismatiske figurer som David Icke eller Alex Jones, men religionens dyrkelse foregår i Youtube-videoer's kommentarfelter, i Reddittråde og på anonyme fora mellem menige, reflekterede aktører.

Konspiracismen er også en *levende* religion, idet dens aktører lever i en konstant fortolkningsproces – alle nyheder, taler fra magtfulde personer og kunstværker kan gøres til en del af det levende konspiratoriske narrativ, da konspirationen er noget, der foregår *nu,* og ikke noget, der engang er foregået, eller en dag vil komme til at foregå. Manglen på kanoniske tekster og talspersoner gør hele verden til den kanoniske tekst, og alt kan fortolkes ud fra konspirationen.

Til sidst er det vigtigt at påpege, at konspirationsteorier har en reel og voksende indflydelse på verden omkring os; radiovært Alex Jones, berømt for sit konspirationsteoretiske radioprogram *Infowars* er flere gange blevet rost offentligt for sit arbejde af den amerikanske præsident Donald Trump (Bradner, 2015). Jordan Peterson, én af verdens mest populære offentlige intellektuelle, taler ofte om det, han

kalder postmoderne neomarxisme, en konspirationsteori om den moderne venstrefløj, der i uhyggelig grad minder om nazisternes teori om den kulturelle marxisme fra første halvdel af det 20. århundrede (Southey, 2017). Steve Bannon, tidligere chefredaktør for det højreradikale og konspirationsteoretiske internet-blad Breitbart blev af Donald Trump i 2017 indsat som chefstrategiker i Det Hvide Hus (Fortin, 2017). Konspiracismen er altså kommet meget nær mainstream-kulturen, og dette bør religionsvidenskaben reagere på igennem forskningen. Det er vores ansvar som forskere at undersøge den verden, vi lever i, og konspirationsteorien er i højere grad end nogensinde en del af den verden.

The Gospel of Kendrick Lamar

I denne artikel vil jeg forsøge at kortlægge Kendrick Lamars teologi. Det har jeg gjort med udgangspunkt i sangtekster fra hans tre seneste studiealbums, et enkelt interview og en sang med The Weeknd, som Lamar er feature på. Planen er at sætte Lamar ind i en mere specifik teologisk ramme og prøve at placere ham i relation til USA's historie og samtid. Til sidst har jeg produceret et evangelium med en lettere lyrisk form udelukkende ud af citater fra Lamars sange.

Af: Isak Orry Rindom

Men! Først har jeg nogle metodologiske dæmoner jeg skal ud med, inden vi kan begive os ud på dette eventyr sammen. *The Gospel of Kendrick Lamar* er selvfølgelig ingen videnskabelig artikel. Dermed ikke sagt, at det er noget usandt vrøvl, men jeg laver nogle kristendomshistoriske antagelser, der mangler henvisninger til.
Det er også kritisabelt at tage et kreativt produkts udsagn for direkte udtryk for kunstnerens holdninger. Derudover har jeg udelukkende brugt sangtekster fra genius.com, da jeg ser dem som mest pålidelige på dette område. Det er dog ikke udelukket, at jeg tager fejl. Og så er der vist bare at komme i gang.

Good kid, m.a.a.d city

I dette afsnit vil jeg både analysere og fortolke i et og samme, men mit håb er, at det giver mening til sidst. Og så lover jeg kort at konkludere det hele mod enden.

Arvesynd

Det første punkt jeg vil rette blikket mod i analysen er arvesynd. "*I am a sinner, who's probably gonna sin again. Lord forgive me, for things I dont understand,*" (Bitch dont kill my vibe) siger Kendrick Lamar. En god kristen, der mener, at mennesket er født syndigt som følge af Adam og Evas syndefald. Dette har historisk set været et brandfarligt emne. Eksempelvis havde Augustin (Roms biskop på daværende tidspunkt) en beef med Pelagius (en engelsk filosof) om netop arvesynden i starten af 400-tallet, som endte med at definere kirkens udlægning af arvesynden. Pelagius abonnerede ikke på arvesynden, da han mente, at mennesker begik synder af egen fri vilje. Denne tankegang endte med at få Pelagius og pelagianisterne kætterdømte af Augustin (Kristendom.dk). Et interessant aspekt hertil er, at arvesynd og fri vilje modsættes og internt udelukker hinanden. På den ene side findes tanken om, at mennesker vælger at synde og på den anden side en prædestination. Og på dette punkt lægger Kendrick sig op ad Augustins prædestination og undgår derved kætterdom. "*If God got us, then we gon' be alright*," (Alright) siger han.

I forlængelse af dette mener Kendrick dog ikke, at andet end tro frelser. Han lever for eksempel intet asketisk liv, hvilket harmonerer dårligt med en katolsk teologi. Her lægger han sig nærmere op ad en Lutheransk (læs: John Wycliffe) protestantisk tanke om, at den højeste gerning et menneske kan gøre er at tro. Gode gerninger gør ikke en god mand, men en god mand gør gode gerninger. Tro er altså på en måde at sætte sin lid til Gud og stole på, at hun ved, hvad hun laver. Og dette gør Kendrick Lamar i den grad. "*I done been through a whole lot; trial, tribulation but I know God. The devil wanna put me in a bowtie, pray that the holy water dont go dry*" (I).

Men hvad så med arvesynden og prædestinationen, Kendrick? – Ja, det er et godt spørgsmål. Men hvis selv Luther havde problemer med dette, kan det vel retfærdiggøres at tilgive

ham. Måske den Lutherske forklaringsmodel på dette kan bidrage; der findes to sider til Gud – den åbenbarede og den skjulte. Den åbenbarede er Gud, som man finder i teksterne. Den skjulte Gud er den, der virker bag maskineriet, den Gud mennesker ikke forstår. Det er smart! For igennem denne skjulte Gud kan uforklarlige ting forklares; biskopper i et horehus eller en kristen ikke-asketisk livsførelse. Og det er denne skjulte Gud, der prædestinerer. Om Kendrick ville argumentere sådan må forblive spekulation, men hvis du en dag får brug for en forklaring, så er den all yours, Kendrick.

Nærforventning

Det næste punkt på dagsordenen er Kendrick Lamars nærforventning. Altså ideen om at vi lever i de sidste tider, og at dommens dag kan komme når som helst. På dette punkt skriver han sig ind i en klassisk amerikansk eskatologi. Han siger blandt andet: "*Clutchin' on deaf ears again, rapture is coming*" (Pray for me, Lamars vers), og i et interview med Billboard om netop dette citat siger han: "*We're in the last days, man – I truly in my heart believe that. It's written.*" Med den sidste tilføjelse forestiller jeg mig, at han refererer til Paulus, der havde en meget ekstrem nærforventning. Paulus skriver blandt andet: "*Vi, der lever og endnu er her, når Herren kommer, skal ikke gå forud for de hensovende*" (1. Thessaloniker, kapitel 4 vers 15). Ud fra vi'et må det forstås, at Herren kommer indenfor deres levetid, og det er den samme tanke, som Kendrick giver udtryk for.

Det er selvfølgelig ikke en ide, der er historisk unik hos Paulus og Kendrick. Nærforventningen kunne for eksempel også ses hos tidlige reformatorer som John Wycliffe, men også i fundamentalistiske retninger i USA. Hvad der står i bibelen er sandt, og derfor er Paulus' nærforventning også sand. Eksempelvis giver Raptureready.com et indeks, der fortæller risikoen for, at dommedag kommer i dag. Her tager man højde for dommedags-relaterede begivenheder som valget af Emmanuel Macron eller Oprahs generelle djævel-skikkelse modsat Donald Trump. Nærforventningen ses også i en amerikansk sekt som Jehovas vidner. Amerikansk kristen teologi er pluralistisk og mangesidet, men det er bestemt ikke unormalt i en amerikansk kontekst at have nærforventning som Kendrick Lamar. Og så relaterer det sig direkte til næste punkt i analysen; comptonianerne som det nye Israels børn.

Os, dem og Israels børn

"*Why God, why God, do I gotta suffer?*" (Fear) spørger Kendrick. Det er på sin vis et godt spørgsmål, især hans opvækst i Compton taget i betragtning. Men svarer gud ham? Og i så fald, hvad siger hun?

Egentlig er svaret ret simpelt; Kendrick Lamar og hans med-comptonianere (og andre, især etniske, minoriteter i USA) føler så stor lidelse, fordi De er de sande børn af det nye Israel. Ideen om USA som det nye Israel er relativt udbredt i en amerikansk, kristen selvopfattelse, men Lamar zoomer længere ind, helt specifikt på Compton. Dertil er tanken om at 'vi, de lidende, er Guds rigtige udvalgte' heller ikke uset i kristne eller jødiske sammenhænge før. Her kan nævnes jøderne under det babylonske fangeskab fra 587-539 f.v.t. (religion.dk), hvor man mener, at den hebraiske bibel begyndte at tage form[1]. Deres eksil fra Jerusalem til det babylonske rige ligger, blandt andet, som historisk baggrund for selvforståelsen som 'Israels børn'. Man blev tvunget væk

[1] Hvori lidelseshistorien til tider er ekstremt eksplicit.

fra Guds land, men som Guds børn vil man få det tilbage - en slags belønning for sine lidelser. Resultat af denne forfølgelse er skabelsen af en ret skarp OS/DEM-distinktion hos jøderne. En distinktion, der også klart kan ses i den tidlige kristendom hos eksempelvis Paulus. Selvom det ikke handler om decideret lidelse, så er distinktionen meget klar; man skal som kristen ikke integrere sig i det omkringliggende samfund, da denne verden er ond. Risikoen for at synde er større, hvis man blander sig med den onde verden. Distinktionen ses også i Jakobs Brev. Her er grundtanken, at prøvelser er gode, da de får en til at tænke på Gud. Dem der ikke lider bliver ikke frelst, fordi de ikke tænker på Gud. "*Mine brødre, I skal kun regne det for glæde, når I kommer ud for prøvelser af forskellige slags; I ved jo, at når jeres tro prøves, skaber det udholdenhed*." (Jakobs brev kapitel 1, vers 2). Til dette citat er det nok ikke uberettiget at postulere, at det siger mere om modtageren end om afsenderen. Man kan således forestille sig nogle hårdt prøvede menigheder under kristendommens tilblivelse[2].

Svaret på Kendricks spørgsmål har altså en lang sociohistorisk baggrund, og det er ofte et resultat af undertrykkelse. Men det bliver også udtrykt ret eksplicit i Kendricks musik: "*Because He said He's gonna punish us. The so-called blacks, hispanics and native american indians are the true children of Israel. We are the israelites, according to the bible*" (Fear). OS er altså de undertrykte, udskuddene, de fattige. Comptonianerne. Men hvem er DEM? Jøderne havde babylonerne (og romerne og mange flere), de tidlige kristne havde de omkringliggende samfund, Luther havde den katolske kirke, men hvem er DEM for comptonianerne? Mit bud er politiet. Og til dels kapitalistiske magthavere.

Kigger man et kort sekund på Donald Trump, så abonnerer han på en fremgangsteologi, hvilket betyder at Gud er med dem, der har penge og succes. Hvis du har et stort hus og en dyr bil, er Gud på dit hold. Men har du ikke disse ting, så er det fordi du ikke tror nok på Gud. På den måde findes to diametralt modsatte teologiske tankegange i hver sin ende af det amerikanske sociale hierarki. Lamar snakker også om kapitalisme, eller som minimum forbrugerkulturen, som Lucy (djævlen): "*What you want you? A house or a car? Forty acres and a mule? A piano, a guitar? Anything, see my name is Lucy, I'm your dog. Motherfucker, you can live at the mall*." (Alright). Her skaber han konkret et billede af djævelen som værende en figur, der bidrager til en grådig forbrugerkultur. Fremgangsteologien er altså støttet af djævelen og ikke af Gud, som eksempelvis Trump ville sige. Men den mere eksplicitte fjende for Lamar er dog stadig politiet.
USA's historie må siges at være præget af racisme, men den sorte befolkning i Los Angeles er især blevet uretfærdigt behandlet af politiet. Et vigtigt punkt i historien mellem LA Police Department og den sorte befolkning i LA er sagen om Rodney King fra 1991. Her blev fire hvide politimænd frifundet efter at have gennemtæsket Rodney King. Dette førte til store optøjer blandt 'the so-called Blacks and Hispanics' i Los Angeles og medførte en voldelig konflikt (dr.dk).

I 1991 er Kendrick Lamar fire år. Han er altså blandt andet vokset op under disse optøjer.

[2] Jakobs Brev kan nok dateres til før Templets fald i 70 e.v.t.

Derfor er han også vokset op i et miljø med et besværligt forhold til netop politiet. Og dette giver han bestemt også udtryk for i sine tekster. ”*I put a bullet in the back of the head of the police*,” (I) siger han blandt andet efterfulgt af ”*I love myself*” (I). Så det er ingen hemmelighed, at Kendrick Lamar har et dårligt forhold til ordensmagten. Men det synes i sidste ende at være usikkerheden omkring politiet, der gør udfaldet. Når politiet ikke længere er en betryggende instans, når de anholder sorte mennesker, tæsker og skyder dem uden grund, må de givetvis være en fjendtlig skikkelse. ”*And we hate po-po [police], when they kill us dead in the street for sho”*” (Alright). Det er ekkoer af et uendeligt katalog af fortællinger om minoriteter, der bliver mishandlet af en majoritet.

Ifølge Kendrick er comptonianerne dog ikke uden ansvar for deres lidelser. De har selv syndet, de har troet på andre guder og tillige været voldelige selv. ”*He’s gonna punnish us for our iniquities, for our obedience, because we chose to follow other gods*” (Fear). Man er altså ikke selv helt uden ansvar, selvom det tidligere i analysen blev gjort klart, at Lamar læner sig op ad en prædestination. Det er selvfølgelig en inkonsistens, men det skal nok ses i lyset af den individualistiske tidsperiode Kendrick lever i. SoMe-generationen, bliver vi vist kaldt. Og hvad skal et individ gøre i en forudbestemt verden for at blive frelst, Mr. Lamar? – TRO.

Konklusion

Jeg kom vist tidligere til at love at lave en kort opsamling af Kendrick Lamars teologi. Så det må jeg hellere gøre. Først og fremmest har Lamar en tydelig arvesynd og i forlængelse heraf en prædestination. Derudover har han en meget Paulinsk nærforventning, som nok kan ses i sammenhæng med hans frelselære; Kendrick og comptonianerne lider nu, fordi De er de sande børn af det nye Israel, og om lidt bliver De frelst og belønnet i himlen. Dette skriver sig ind i et klassisk lidelses-narrativ, som jeg bestemt mener relaterer sig til USA’s historie og nutid med racisme og klasseforskelle. Og så tænker jeg, at vi slutter af med at forestille os Kendrick Lamar som Comptons Paulus.

The Gospel of Kendrick Lamar

Seventeen, with nothing but pussy stuck on my mental
my motive was rather sinful
illuminated by the hand of God, I don't seem shy
put the Bible down and go eye for an eye.

I am a sinner, who's probably gonna sin again
dark nights in my prayers, things I don't understand
is this relationship a fake or real as the heavens be?
rapture is comin', ain't nobody prayin' for me

You killed my homeboy and God spared your life
standing at the preachers door
my knees getting' weak and my gun might blow
but if God got us then we gon' be alright.

Im a Israelite, don't call me black no mo'
look at the weak and cry, pray one day you'll be strong
Salute the truth when the prophet say;
until you get the memo, you gonna feel that way.

Litteratur:

- Bibelselskabet.dk - (www.bibelselskabet.dk/brugbibelen/bibelenonline)
- dr.dk - (https://www.dr.dk/nyheder/udland/rodney-king-fundet-doed)
- genius.com
- Kristendom.dk - (www.kristendom.dk/store-kættere/pelagius-augustins-store-modstander)

Skal broen mellem kulturer bygges med lovgivning?

Af: Katrine Buhl Eriksen

Vi er nok alle i den seneste tid stødt på Dansk Folkepartis iøjnefaldende kampagner, hvor de fortæller muslimer, at de skal smide tørklædet og melde sig ind i Danmark. Polemikken omkring "os og dem" er i fuldt flor, ligesom den har været de seneste mange år i Danmark. Debatten omkring indvandring blev central allerede i slutningen af 1960'erne, da et stort antal arbejdsmigranter ankom til Danmark. I det første årti omhandlede diskursen mest migranternes indflydelse på det danske arbejdsmarked, da det på daværende tidspunkt var meningen, at de skulle rejse tilbage til deres hjemland efter en tid i Danmark. I 1980'erne havde situationen udviklet sig, og nu begyndte temaer som kulturforskelle og familiesammenføring i højere grad at præge debatten. I dag er den politiske debat præget af mærkesager indenfor disse emner, men hvad mener de danske muslimer egentlig om denne udvikling? Mærker de en udvikling i forhold til hvordan de bliver behandlet i Danmark? Jeg tog til Nordsjælland for at tale med en gruppe arabiske kvinder, som alle har boet i Danmark i over 10 år. Jeg ankommer hos Dansk Arabisk Kvindeforening en tidlig mandag aften. Hver mandag og torsdag mødes kvinderne for at have en hyggelig aften med socialt samvær – nogle gange med forskellige aktiviteter såsom gymnastik eller udflugter. De mødes ikke i kraft af deres religion, men på baggrund af deres identitet som arabiske kvinder. Her er der både plads til sunni- og shiamuslimer. De fleste af kvinderne taler fint dansk, men de er tydeligt mest trygge i deres modersmål, arabisk. Heldigvis arbejder en af kvinderne som tolk, og hun får lov til at hjælpe kvindernes budskab på vej.

Tørklædet og tildækningsforbuddet

Den 1. august 2018 trådte det nye tildækningsforbud i kraft. Det vil sige et forbud mod på offentligt sted at bære beklædningsgenstande, der skjuler ansigtet, medmindre der foreligger et anerkendelsesværdigt formål.

Ingen af kvinderne i foreningen har tidligere gået med niqab. *"Det står ingen steder i koranen, at man skal dække sit ansigt til, men nogle kvinder vælger at gøre det alligevel",* fortæller den ene kvinde, når jeg spørger ind til emnet.
Stort set alle kvinderne bruger hijab. For mange danskere symboliserer hijabben den arabiske kultur, og ingen af kvinderne lader til at være imod at gå med tørklædet, de alle bærer. En af kvinderne fortæller, at hun hverken bad eller gik med tørklæde, inden hun flyttede til Danmark. Dette begyndte hun derimod på, da hun kom til Danmark, da hun ønskede at opdrage sine børn med den arabiske kultur.
"Jeg har opdraget mine børn og mig selv på samme tid. Jeg kan ikke sige til min søn, at han skal bede, hvis jeg ikke selv beder. Jeg kan ikke sige til min søn, at han ikke må ryge, hvis jeg selv ryger", fortæller kvinden.

Omskæring af mænd

Omskæring er kirurgisk fjernelse af forhuden og er det mest udbredte kirurgiske indgreb hos nyfødte drengebørn. Det er tilladt i hele verden at omskære drenge, også i Danmark.

Omskæring hos drenge og mænd er ikke noget, som er dikteret af koranen, men derimod en kulturelt betinget handling.

"Det står ikke i koranen, at man skal omskæres. Man gør det, fordi det er mere rent og af hygiejnemæssige årsager. Selv kristne bliver omskåret, hvis de får nogle problemer. Den ser også flottere ud", fortæller en af kvinderne.

I Danmark er det ulovligt at omskære kvinder. Der har i år været fremsat et lovforslag i Folketinget, som vil gøre det ulovligt for unge under 18 år at blive omskåret – dette i høj grad for at komme drengeomskæring til livs. Lovforslaget blev ikke vedtaget, da det ville gøre det lovligt for kvinder over 18 år at lade sig omskære. Et spørgsmål der opstår er, hvorvidt muslimer vil stoppe med at lade deres drengebørn omskære, hvis det bliver ulovligt eller om det er utopi at tro, at et sådant lovforslag vil ændre denne skik.

"Hvis det bliver ulovligt, vil vi tage vores sønner med til vores hjemland, og få dem omskåret, og så komme tilbage til Danmark", fortæller en af de arabiske kvinder.

Som kvinderne selv siger, har politikerne en tendens til at fremsætte disse lovforslag som en reaktion på en frygt for noget fremmed. Men er det ikke i alles interesse, at en omskæring bliver foretaget under så hygiejniske og sikre omgivelser som muligt? Hvis vi med sikkerhed ved, at drengebørn vil få operationen foretaget i andre lande, såfremt det bliver ulovligt i Danmark, bliver det så ikke blot en principsag, der i sidste ende ikke kommer nogen til gode?

Omskæring af kvinder:

Der findes forskellige former for kvindelig omskæring. Sundhedsstyrelsen kategoriserer dem således:

1. SUNNA og KLITORIDECTOMI: SUNNA bruges af mange som betegnelse for fjernelse af forhuden på klitoris, men i praksis bliver ofte en del af klitoris fjernet samtidig. Ved KLITORIDECTOMI forstås hel eller delvis fjernelse af klitoris.

2. EXCISION: Fjernelse af en del af klitoris eller hele klitoris i forbindelse med hel eller delvis fjernelse af de små skamlæber.

3. INFIBULATION: Fjernelse af klitoris, de små skamlæber og en del af de store skamlæber, hvor de rå sårflader enten sys sammen eller holdes sammen med akacietorne, således at der kun efterlades et ganske lille hul til urin og menstruationsblod.

98% af alle kvinder i Somalia er omskåret. Det er dog langt fra alle arabiske lande, der har denne skik. I eksempelvis Syrien og Iran ser mange kvinder omskæring som et overgreb, og er stærkt imod det – dette gælder også blandt de arabiske kvinder, jeg talte med.

"*Alle somaliske piger bliver tvunget til det. Det er forkert at gøre imod kvinder. Det står ikke i koranen, at man skal omskære piger",* fortæller en af kvinderne.

Hvorfor udfører man så et så omfattende indgreb på næsten alle piger i eksempelvis Somalia? Udover at der er tale om en kulturel ting, findes der flere vandrehistorier, der forklarer hvorfor.

"I Sudan, Somalia og de lande som er meget varme, er klitoris større end vores andres. Når de tager underbukser på, så rammer klitoris underbukserne, og så bliver kvinden meget tændt og får sexlyst. Derfor klipper de en lille del af klitoris af og så holder det sexlysten nede. Man må ikke klippe hele klitoris af, man

skal kun klippe en lille del", forklarer den ene kvinde.
Kvinden fortæller historien med et glimt i øjet, men det kan uden tvivl være sådanne vandrehistorier, der skaber denne accept af skikken i de pågældende lande.

Stramning af integrationsregler – info
Syrere udgør den største gruppe blandt de flygtninge, der i disse år strømmer til Europa. Sidste år var halvdelen af de 14.000, der søgte asyl i Danmark, syrere. 2000 af de i alt 5000 asylsøgere, der er kommet til Danmark i 2015, er også syrere. Efter tre år i Danmark er kun 13 procent af syrerne i job, viser en analyse foretaget blandt omkring 2000 syrere, der kom til landet fra 2009 til midten af 2013. Blandt de første syriske flygtninge, der kom til Danmark fra 1999 til 2006, havde kun 17 procent en videregående uddannelse, mens fem procent havde en erhvervsfaglig uddannelse.

Med større flygtningetilstrømning til Danmark og resten af Europa er reglerne for integration blevet strammet i årenes løb. Men hvordan opleves denne forskel for de arabiske kvinder, der bor i Danmark? Er danskernes attitude overfor arabere også blevet mere anstrengt?
"Livet i Danmark nu er meget sværere end for 30 år siden. For 30 år siden var alt nemt og nu er alt svært. Kommunen var nem at have med at gøre før i de sociale aspekter, det er den ikke mere. Da jeg kom hertil, var der ikke andre arabere, og danskerne var mine venner og de var meget imødekommende. I dag virker danskerne lukkede overfor os arabere", fortæller den ene kvinde.

Men hvad har ændret sig? Vi lever i en medialiseret verden, hvor medierne skaber identiteter. I takt med at denne "os og dem" dikotomi er blevet italesat i medierne, har vores attitude overfor arabere også ændret sig. Vi skaber vores identitet i relation til hinanden og dette kan grave en dybere kløft imellem etniske danskere og indvandrere, end kulturforskellene egentlig giver anledning til. Hvem ved, måske får lige netop Dansk Folkepartis kampagne flere muslimer til at tage tørklædet på.

Litteratur:

- https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/omskaeringsmodstandere-i-modvind-vil-tillade-omskaering-af-kvinder
- https://www.sst.dk/publ/publ1999/forb_omsk_piger/index3.html
- http://www.fjernena-boer.dk/index.php?PID=261
- https://www.abc.net.au/news/2014-10-02/what-are-the-differences-between-the-burka,-niqab-and-hijab/5785816
- https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/professor-det-bliver-svaert-integrere-syrerne
- https://www.politi.dk/da/loveogrettigheder/Tildaekningsforbud/
- https://www.sundhedslex.dk/omskaering.htm
- https://faktalink.dk/titelliste/den-danske-indvandrerdebat

Religiøs opposition i Usbekistan

Af: Oscar Zielke Andersen

Ved Sovjetunionens fald stod de centralasiatiske republikker, herunder Usbekistan, i en brydningstid. Der var nu behov for at skabe en ny social og politisk ramme til formuleringen af en selvstændig statslegitimitet. Islam og nationalisme stod i denne kontekst som to kulturelle og politiske modpoler. Sovjetunionen efterlod et ideologisk magtvakuum, som både voksende nationalistiske kræfter samt islamiske aktører søgte at udfylde. Islamisk-orienterede grupperinger fik i denne periode fremgang, og særligt i lyset af sammenstød med nationalistisk orienterede kræfter skulle disse blive afgørende for opblomstringen af voldelige oppositioner i Usbekistan i halvfemserne. I 1991 besøgte Usbekistans nyligt erklærede nationale leder, Islam Karimov byen Namangan i Ferghana-dalen for at mødes med de lokale aktivister på Adolat-partiets opfordring. Partiet var blevet oprettet året forinden som en reaktion på sammenstød mellem russiske soldater og lokale unge i Namangan. Partiet fungerede som en civil sikkerhedsstyrke i byen, hvis opgave var at beskytte borgere mod yderligere overgreb. Flere religiøse grupperinger havde håbet at diskutere med landets nye præsident om en række tiltag, men Karimov nægtede i første omgang. Adolat-partiet organiserede protester i byen og belejrede kommunistpartiets tidligere hovedsæde i byen i håb om at Karimov ville vende tilbage. Da Karimov den følgende dag mødtes med befolkningen i Namangan fremsagde Adolat-partiet en række krav: Kommunistpartiets tidligere bygning skulle omdannes til et islamisk læringscenter, islamiske politiske partier skulle legaliseres og Usbekistan skulle derudover erklæres for en islamisk stat. Islam Karimov var i første omgang villig til at forhandle med Adolat-partiet, og gav efter for ønsket om oprettelsen af et islamisk læringscenter.

Islam Karimov strammer grebet

Kompromissets holdbarhed var dog kortvarigt. Fire måneder senere lukkede Karimov læringscenteret. Efter Adolat-episoden stod det klart, at ikke-statslige islamiske aktører besad et kraftfuldt mobiliseringspotentiale. I januar 1992 blev Islam Karimov indsat som præsident, og ikke lang tid efter begyndte studerene på Tashkent University en vidtgående strejke. Utilfredsheden bundede i økonomiske problemer, men Karimov så sin mulighed og sendte bevæbnet politi til universitet. Som konsekvens blev universitet lukket og de studerende sendt hjem. Denne episode skulle komme til at sætte tonen for Islam Karimovs håndtering af opposition op igennem halvfemserne. Adolat-partiet blev nedlagt, og i 1993 blev der nedsat forbud mod samtlige af landets politiske oppositionsgrupper. Også Usbekistans islamiske aktører stod for skud. Moskeer skulle registreres og indholdet af imamernes prædikener skulle reguleres. En række velansete imamer, som prædikede til trods for regeringens forbud, forsvandt sporløst i løbet af de efterfølgende år.

National enhed i Usbekistan

Karimovs bestræbelse om at kontrollere uautoriserede islamiske aktiviteter bundede i det faktum, at islam var og er en vigtig identitetsmarkør i den usbekiske befolkning. Ønsket om at samle den nye nation under et nationalt fællesskab var i Karimovs øjne truet af islam, fordi islam som identitetsmarkør rummede et stærkt autoritativt potentiale. Karimovs ønske om at konsolidere sin magt efter uafhængigheden var således udfordret af forskellige islami-

ske grupperinger, som havde en tættere forbindelse til den lokale befolkning. Den stigende forfølgelse og kontrol af muslimer i Usbekistan kulminerede med indførslen af loven "On Freedom of Conscience and Religious Organisations" i 1998. Med loven blev det nødvendigt for landets moskeer at lade sig registrere, hvis de ønskede at fortsætte deres virke. På dette tidspunkt var kun 1556 ud af 4200 moskeer registrerede, og et betydeligt antal moskeer var derfor nødsaget til at indstille deres aktiviteter. Adeeb Khalid mener, at Islam Karimov som konsekvens af sine repressive politiker skabte et skel mellem 'officielle muslimer' og 'uafhængige muslimer'. Under kategorien 'uafhængige muslimer' henvises der til praktiseringer af islam som foregår uden for statens kontrol. De sikkerhedsmæssige konsekvenser af Islam Karimovs politikker udtrykker Adeeb Khalid således: *Because the repression of unauthorized religious activity affects large numbers of Muslims who are pious but not politically active, the regime risks alienating a large part of the population that has no sympathy or connection with Islamic militancy.* I det følgende afsnit vil jeg præsentere artiklens teoretiske ramme. Jeg vil her argumentere for, at en undersøgelse af Islam Karimovs politikker mod muslimer i Usbekistan ikke alene kan forklare fremkomsten af voldelig opposition.

Social Movement Theory: Voldens multikausalitet

Undersøgelsen tager sit teoretiske udgangspunkt i Social Movement Theory. Gennem en Social Movement Theory tilgang er det muligt at belyse, hvorledes en stats politikker påvirker en organisations opførsel indadtil og udadtil. Vold bliver inden for Social Movement Theory konceptualiseret som én blandt flere handlingsmønstre. Herved understreges en organisations handlingsrepetoire som værende i løbende udvikling. Denne udvikling påvirkes gensidigt af statens praksisser samt organisationens interne dynamikker. Organisationers diagnose af situationen, samt deres efterfølgende reaktioner, er resultatet af en mere kompleks interaktion, som trækker på eksisterende kulturelle og religiøse rammer. Modstridende grupperingers reaktioner på statspolitikker eksemplificeres i artiklen gennem et teologisk og politisk skisma mellem to generationer af muslimer. Dette skisma har i høj grad formet eftertidens tolkning Islam Karimovs politikker i halvfemsernes Usbekistan.

Muhammadjan Hindustani

Vi vil nu se nærmere på den centrale karakter i dette teologiske skisma. Muhammadjan Hindustani blev født i 1892 i Tadsjikistan, hvor han i en alder af otte år begyndte sine religiøse studier på den lokale madrassa (skole). Gennem sine årelange uddannelser stiftede Hindustani bekendtskab med en række discipliner, herunder koranrecitering, teologi, islamisk ret og islamisk mysticisme. Hans uddannelser førte ham til Tadsjikistan, Afghanistan og Indien. Ved sidstnævnte destination fik han ligeledes tildelt sit efternavn. Baggrunden for hans rejser var dog også tsar regimets og senere Sovjetunionens skiftende politiske klimaer. Hindustani kom flere gange på kant med Sovjetunionens anti-religiøse kampagner, og i perioden 1933-1953 blev en betydelig del af hans liv brugt i sovjetiske fængsler. I 1953 begyndte Hindustani at varetage en stilling på et videnskabeligt akademi i Tadsjikistans hovedstad, Djusjambe. Her var han særligt beskæftiget med oversættelse af klassiske arabiske tekster. Hans mest ansete akademiske bedrifter var dem, der førte til den første oversættelse af koranen til usbekisk. Sideløbende grundlagde han en uofficiel læringsinstitution kaldet

'hujra'. Dette var en form for undergrundsskoling, der fungerede i streng hemmelighed under det sovjetiske styre.

Centralasiens islamiske arv

Historisk set har islam udgjort en instrumental rolle som oppositionel kraft, særligt mod det sovjetiske styre. Religiøse undergrundsskoler har gennem tiden fungeret som et åndehul for undertrykte islamiske traditioner, og har på den måde været med til at bevare bevidstheden om en islamisk arv hos den centralasiatiske befolkning**.** Undervisningen i Hindustanis hujra skole blev for mange af Usbekistans prominente religiøse aktører det første møde med islamisk undervisning. I slutningen af halvfjerdserne begyndte Hindustani at fornemme voksende divergerende holdninger fra de fastlagte hanafi-doktriner i hans hujra skole. For at modarbejde denne udvikling blev der afholdt åbne debatmøder, hvor studerende fra hujra skolerne kunne fremlægge deres utilfredsheder. Flere af disse studerende stillede sig kritisk overfor hvad de mente var et overdrevent ønske om at rette ind efter sovjetiske autoriteter. De studerende kaldte sig 'mugaddidya' renovatørerne, idet de søgte at genetablere hvad de anså som en manglende rituel renhed i praktiseringen af islam.

Skismaet mellem Usbekistans muslimer

Diskussion mellem Hindustani og hans tidligere elever, Abduhvali Qari og Rahmatullah-alloma er beskrevet i brevet "Letters in response to those who are introducing inadmissable innovations into religions". Brevet er forfattet af Muhammadjan Hindustani i 1980. Han forsøger i brevet af advare mod faren, som denne 'fremmede' wahhabi-skole udgør mod lokale troende i Usbekistan.

Hindustani starter brevet med følgende bemærkning: *"You do not know our biography".* De studerendes mangel på respekt for den udbredte relikviekultur fordømmes stærkt af Hindustani, fordi han anser dette som en afvisning af et afgørende aspekt af den lokale kollektive selvforståelse: *"Is this truly jihad? This is nothing other than the destruction of holy places and the annihilation of sacred things".* I et lignende mønster afgrænser Hindustani hvilke former for 'jihad' der anses for værende acceptable, særligt indenfor den lokale hanafi-tradition. Hindustani beskriver også konsekvenserne ved en 'importeret' forståelse af jihad, som taler for voldelig modstand. Brevet eksemplificerer hvorledes modstridende fortolkninger den centralasiatiske kulturelle arv ligger til grund for et religiøst skisma mellem to generationer af muslimer. Ud fra et Social Movement Theory-perspektiv kan dette skisma opfattes som to modstridende tolkninger af repressive statspolitikker. På den ene side taler Muhammadjan Hindustani for en afholdenhed overfor de sovjetiske myndigheder. Denne afholdenhed anses dog af mugaddidya-gruppen som et udtryk for underkastelse, hvorfor voldelig modstand er nødvendig for at værne om islamiske skikke i Usbekistan.

Rahmatullah-alloma døde i 1981, men mugaddidya-gruppens idéer levede videre i den efterfølgende tid blandt grupperinger i Usbekistan. Det tidligere beskrevne Adolat-parti kan opfattes som et eksempel på gruppens indflydelse omkring ti år senere. Her genbruger Adolat-partiet mugaddidyaernes synspunkt om islam som værende under angreb fra en autoritær magt. Derfor kan Adolat-partiets voldelige oppositionstaktikker ikke blot beskrives som et direkte svar på Islam Karimovs politikker, men det må nødvendigvis også ses i lyset af tidligere diskussioner blandt muslimer i Usbekistan.

Anvendt litteratur:

Babadjanov, Bakhtiyar and Kamilov, Muzaffar (2001). "Muhammadjân Hindûstânî (1892-1989) and the Beginning of the Great Schism among the Muslims of Uzbekistan", in: *Islam in Politics in Russia and Central Asia (Early Eighteenth to Late 20th Centuries*.) London: Routledge, 195-209

Babadjanov, Bakhtiyar, and Muzaffar Kamilov (2001). "Appendix [Answers to those who are introducing inadmissible innovations into religion]", in: *Islam in Politics in Russia and Central Asia (Early Eighteenth to Late 20th Centuries).* London: Routledge, 209-219

Gunning, Jeroen (2009) "Social Movement Theory and the study of terrorism", in: Richard Jackson, Marie Breen Smyth & Jeroen Gunning (eds) *Critical Terrorism Studies. A new research agenda*. New York: Routledge, 156-177

Khalid, Adeeb (2007) *Islam after Communism. Religion and Politics in Central Asia*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 140-167; 168-191

Folkekirken, et moderne foretagende?

Jeg oplever tit, at folk har en forudindtaget mening om folkekirken, selvom jeg ved de ikke har sat benene i en kirke siden de blev konfirmeret. Ofte nævnes også noget med unge drenge og præster, hvilket intet har med den danske folkekirke at gøre. I en tid, hvor kristendommen er på retur i Danmark og fylder mindre og mindre i vores moderne og globaliserede verden, blev jeg nysgerrig på hvorfor det egentlig er sådan (Zuckerman, 2008, s.7)

De fleste vil nok hurtigt svare, at den danske folkekirke repræsenterer et gammeldags og konservativt syn, som ikke er foreneligt med tilgangen til livet i dag. Men gør den danske folkekirke egentlig det? Er der så mange regler og idealer der skal følges, eller har mange fået et så forstokket og rigoristisk syn på folkekirken, noget som den netop selv ofte bliver kritiseret for, at vi har glemt at kigge efter? Og er der delte meninger præsterne og menighederne imellem, som der er i den bredde offentlighed, om, hvad den danske folkekirke skal repræsentere og billige?

Jeg har sat sognepræst for Vor Frue Kirke i København, Steffen Ringgaard Andresen, i stævne, for at høre hvad den danske folkekirke står for, og hvad den kan "tilbyde" i 2018.

Om alt det vi tror vi ved, virkelig forholder sig sådan og om en kristen tankegang kan forenes med livet i den moderne verden.

Af: Robert Nielsen

For at blive klogere på den danske folkekirke, skriver jeg til Sognepræst fra Vor Frue Kirke, Steffen Ringgaard Andresen, som jeg tidligere har interviewet i forbindelse med en komparativ analyse af protestantisk folkekirkelig kristendom kontra den, som Jehovas Vidner forkynder. Jeg kan fra det tidligere møde huske, at vi snakkede om, at der inden for folkekirken er en vis bredde, eller fløje om man vil, og at Steffen beskrev sig selv som tilhørende den kultur-liberale. Derfor ville netop han være et udmærket bud på, hvordan landet ligger hos den moderne del af folkekirken.

Efter et par mails frem og tilbage om emnet, som han synes meget gerne at ville fortælle om, aftaler vi at mødes.

Næste dag cykler jeg ned ad Nørregade for at mødes med Steffen, kommer Vor Frue Kirkes tårn smukt til syne og tårner flot op i morgensolen. Jeg går ind med lidt bukket hoved, det kan man næsten ikke lade være med sådan et sted. Inde i kirken er solens lys mindst lige så smukt som udenfor og rammer seks af de tolv disciple der er placeret langs kirkeskibet, vis størrelse overrasker mig hver gang jeg er her. Jeg sætter mig på bagerste række af kirkebænkene og tænker, at det nok skal være til at høre Steffen i den ekkofyldte kirke. For lidt siden var der morgenandagt men nu er her stille, og mit barnlige indre, eller de tre kopper kaffe jeg har drukket, giver mig lyst til at råbe højt, bare for at tælle sekunderne ekkoet varer. Jeg holder mig dog tilbage. Den eneste lyd er en håndværker, der flytter sin stige i præcis takt som fulgte han en metronom. Der er kun én kirkegænger i det store hvide rum foruden mig selv og den taktlige håndværker. Han sidder helt forrest med bøjet hoved og iført en landholdstrøje, ovenikøbet med Bendtner på ryggen, og beder måske en lille, men dog passende, bøn for ham. På trods af stilheden, formår Steffen nærmest at snige sig ind på mig alligevel. Han har nok erfaring med at gå stille, tænker jeg, noget der næppe står i jobbeskrivelsen som præst, men sikkert er ret nyttigt. Lærer de mon det på teologistudiet?

Vi sætter os i et par slidte lædersofaer i et stort lokale bag alteret, og det er ham selv der begynder, og han er mindst lige så entusiastisk som jeg selv.

Hvad er protestantisk kristendom?

Før man undersøger noget, skal man jo vide, hvad man undersøger. Det er dog ikke helt så let. Jeg har spurgt Steffen om det før, jeg prøver igen, men med en forventning om, at svaret bliver lige så svært at definere som sidst. Han prøver nu alligevel, og aspektet om tro og filosofi ryger bemærkelsesværdigt nok i baggrunden: *"Kristendommen er en tolkningsreligion. Kristendommen er kultur. Det er menneskets forsøg på at sige noget om sin verden."*

Kristendommen er for Steffen, hvad man gør den til. Det er at finde mening i en verden der ikke altid giver mening. Det er at have en der er med, selvom man er alene.

Skal man så tro på alt hvad der står i biblen for at være præst? Nej det skal man ikke, forklarer Steffen, mens han kigger en smule undrende på mig, som om jeg ikke ved det. Jeg bliver dog overrasket over den laissez faire tilgang folkekirken, eller Steffen, har til det. En tilgang jeg ikke troede var så åben som Steffen fortæller: *"Det er fuldstændig lige meget at tro på det hele, det er ikke noget jeg skal forsvare"*. Han fortæller at nogle bliver overraskede og spørger *"kan du virkelig mene sådan?"*, og svarer at *"det kan jeg da, det er mainstream-opfattelsen i folkekirken."*

Prædiken og teologisyn

Steffen fortsætter: *"Hvis jeg i en prædiken siger: "Jesus genopstod ikke fysisk", så ville der ikke ske mig noget, tværtimod, så ville min biskop nok tage fat i mig og sige"det er dårlig teologi". Siger jeg han ikke genopstod, punktum, så er det noget andet."*

"Er der noget man som præst ikke må sige, eller kommentere på?" spørger jeg.

Steffen fortæller, at han har taget Dansk Folkepartis plakater med "meld dig ind i Danmark" op i en prædiken. Han kunne ikke lade være, og det kunne nogle da blive stødt over. Der er altså ikke noget han ikke må, men man opfører sig ordentligt. Han uddyber, at han i en prædiken angriber en tekst litterært. Han siger ikke, at vi selvfølgelig ikke kan tro på, at Jesus gik på vandet, det mener han ikke der er nogen grund til, men han taler i stedet om hvad tro kan betyde i ens liv. Deraf kan man prædike bredest muligt.

"Med mindre man tilhører det vi i daglig tale kalder højrefløjen, så vil man i dag læse biblen som et stykke litteratur, og bruge det der i dag er væsentligt. Når jeg forbereder en prædiken er det det, der træder frem. Vi mener ikke bogstaveligt at Jesus gik på vandet og alt det der. Præsterne taler i et religiøst sprog, som ikke skal forstås konkret."

Om forskellen mellem de andre grene af kristendom, hvilke han anerkender, siger han: *"Ortodoksien er løbet med liturgien, katolicismen med mystikken og protestantismen med begrebet og eftertanken."*, noget han virker svært godt tilfreds med.

J.R.R. Tolkning

Jeg spørger Steffen, om han synes at den danske folkekirke bliver mistolket eller misforstået, og kan man overhoved det? Det kan jeg se på ham, at han synes.

Han gør det klart, at folkekirken anerkender kristendommen som en *"tolkningsreligion"*, så der findes altså ikke dårlig eller forkert kristendom, men derimod dårlig teologi.

Mistolket er altså en helt anden snak, som jeg fornemmer han også gerne ville tage på et andet tidspunkt. Som han siger, er det *"dejligt at blive udfordret på egen praksis."*

Misforstået, der er der ingen tvivl. Han fortæller at han møder flere der tror han lever i cølibat *"som var det i ortodoksien i 1600-tallet"*. Det gør han ikke. Han er tidligere gift, og lever nu sammen med en anden kvinde, uden at være gift. Det er noget som flere tror han ikke må, og noget som nogle i menigheden faktisk godt kan blive lidt forargede over, fortæller han, hvilket han ikke forstår: *"Det kommer bag på mig, stadigvæk, at mange folk anser kristendommen for primært at være et moralkompleks, der handler om livsstil og livsmåde, og om hvad du må og ikke må, eller i hvert fald hvad du gerne skal og helst ikke skal. Det er voldsomt udbredt. Nogle tænker også at de ti bud er hjørnestenen i kristendommen, det er ret udbredt"*.

Han holder en kort pause og kigger lidt ind ad: *"Vi må jo være, eller folkekirken, må jo være for dårlige åbenbart, til at få signaleret at vi godt kan kalibrere tiden"*.
Jeg tilføjer selv, at i den misforståelse, er tanken og troen ofte, at folkekirken repræsenterer noget gammeldags og konservativt. Han nikker anerkendende, jeg kan se det er et spørgsmål han har fået før. Han mener, at folkekirken sagtens kan, og bestemt skal, flytte sig. Hvis ikke den gør det, så går den hen og bliver irrelevant: *"Det er vigtigt at holde sig for øje, at kristendommens historie er mange ting, men det er også en fortløbende dekonstruktion."* Fra det tidligere interview mindes jeg at han sagde at *"Hvis jeg skulle hjælpe folk til at leve som der står i det nye testamente, det ville jo være at gøre dem ondt simpelthen"*, og det er han stadig helt enig i.
Hvad er så Steffens egen tolkning, og må han have sådan en som præst? *"Ja da"* falder det hurtigt, den kan selvfølgelig bare ikke være for langt for folkekirkens budskab.

"Lad være med at frygte gud, tag jer af hinanden i stedet for" er Steffens tolkning af hvad Jesus forkyndte, og at dette stemmer udmærket overens med folkekirken i dag, mener han. *"Om der en Gud eller ej, lad være med at bruge krudt på det, brug krudt på at være menneske. Der har dog været en del vildskud på stammen gennem historien, det er der ingen tvivl om"*. Han tilføjer: *"Vi tolker alt i den store sammenhæng."*

Noget bliver gemt, andet glemt
Jeg spørger indtil hvordan folkekirken udvikler sig. Han mener ikke udtrykket "udvikling" er det rigtige at bruge om den danske folkekirke, for det har en klang af, at man bevæger sig mod noget, et endemål, og et sådan et findes ikke. Det handler om at leve på jorden, og hvordan man gør det, ikke at nå et mål, hverken paradis eller noget der ligner. Folkekirken bevæger sig altså ifølge Steffen, og ikke i nogen bestemt retning. Al snakken om bevægelse og at kigge fremad får mig til at tænke på et gammelt nummer af Skousen og Ingemann: "Herfra hvor vi står". Jeg spørger om der så ikke er "risiko" for at noget går tabt undervejs, og Steffen er hurtig og forklarer, at det er selvfølgelig en risiko at der går noget tabt hen ad vejen, det medgiver han uden tvivl, men *"det er altid en risiko i noget der bevæger sig"*, og den risiko kan jeg mærke at Steffen mener man skal løbe. Han påpeger, at *"kristendommen, som vi ser den, er ikke fra en guddommelig kilde én-gang-givet sandhed, sådan er det ikke."*, og dermed kan og skal den flytte sig. Højrefløjen er her nervøs for, at noget går tabt undervejs, forklarer Steffen, og derfor har nogle et fundamentalistisk og konservativt bibelsyn. Det er noget der fylder meget kan jeg fornemme, langt mere end Steffen ønsker, og måske vil erkende, og dette skaber en god overgang til de spørgsmål jeg har forberedt om netop dette.

Fløjkrig – delte vande

Steffen bliver helt træt at se på, da det går op for ham hvor jeg nu vil hen med interviewet. Han vidste godt det kom, vi har skrevet om det inden, men han havde lykkeligt glemt det kan jeg se. Hvis man ikke ved hvordan en mand, der ikke orker, ser ud, så skal man bare spørge en kultur-liberal præst om splid i egne rækker. Så får man et ganske udmærket eksempel. Han tager en dyb indånding, som om han skal have Helligånden dybt ned i lungerne før han kan italesætte det.

En gang growling på moderne protestantisk kristent er på vej fornemmer jeg.

Jeg spørger først om det er anerkendt præsterne imellem, at der er deciderede fløje inden for folkekirken. *"Det er bestemt anerkendt. Det betyder ikke, at man ikke bekriger hinanden for fuld kraft. Særligt vil jeg sige, at højrefløjen bekriger os andre."*

Jeg nævner, at hvis man ikke inden for egne rækker kan blive enige, så kan det også svært at finde mening i folkekirken. Søger man en rettesnor at leve efter, og denne så fører forskellige veje, så kan man ende hvor man startede. Det giver Steffen mig ret i, og fastslår at det også er noget man bekymrer sig om, og jeg kan mærke at han især gør.

Jeg spørger mere ind til, hvem og hvad den konservative fløj er og repræsenterer, og jeg får bekræftet hvad jeg regnede med han ville sige: *"Jeg deler for eksempel ikke Marie Krarups syn, og hun tilhører en helt anden fraktion end jeg gør. Det kalder vi normalt tidehverv."*

Vi taler lidt videre om de to fløje, bare sådan løst og fast, og jeg kan mærke at det er noget der lægger Steffen på sinde. Jeg kan også mærke, at det ikke er alt heri jeg skal citere, og det bliver helt tydeligt da han nikker forsigtigt hen mod min telefon, der lægger på bordet og optager.

Jeg spørger så nærmere indtil, om det ikke er svært, for både ham selv og andre, at have kolleger der udtrykker noget, han ingen lunde er enig i, men at han samtidig skal repræsentere samme organisation og tro. Igen er svaret indlysende, og han forklarer, at det jo oftest er dem der råber højst som folk bedst kan høre, ligesom det gælder sig med Trump, bliver vi enige om, og her indrømmer han, at hans "fløj" måske skulle råbe noget højere.

Vi bliver så også enige om, at jo flere der råber, jo færre er der til at lytte, og at det så ender i mudderkastning, hvilket ikke gavner nogle. Steffen får langsomt snakket sig varm om emnet, og jeg smider så et *"Hvad er der så med hende Krarup og hvad hun står for?"* ind midt i det hele. Svaret falder prompte:

"Jeg tænker ofte: burde man skrive et læserbrev? Man burde ikke gøre det, men man trækker lidt på skuldrene og orker ikke, fordi det er så forstokket og så argumentresistent, og man orker ikke rigtig at gå i samtale, fordi der bliver ikke nogen samtale. Det er jo ikke en fraktion der gider samtale. De gider at skælde ud, og de gider pege på alt det der er for dårligt."

Steffen holder en pause, trækker vejret og fortsætter: *"Jeg bliver træt af det. Det er udannet, det er dårlig stil simpelthen, at skælde ud på dem der prøver at være præster og teologer i tiden, for det er let nok at tale tilbage i tiden, det kan en hver idiot, og det er også let at tale frem i tiden, for der er ingen der kan rette dig"*, i forhold til hans stemmeføring, ser han forbavsende rolig ud. Noget han har lært sig gennem mange søndage på prædikestolen formoder jeg. Han følger igen op:

"Til sidst lukker man af. Det er for dårligt af mig, jeg ved det. Når jeg lukker Kristelig Dagblad op og ser, at der er et indlæg af Marie Krarup, så læser jeg det ikke, jeg gider ikke, jeg ved på forhånd hvad det handler om, og sådan har jeg det, desværre." – det slår mig at

Steffen her agerer fuldstændig efter bibelsk forskrift – vender den anden kind til.
Der er altså ingen tvivl om, at der inden for folkekirken er stor uenighed om hvad denne skal stå for. Selv i en tid hvor den er på retur, kan man ikke enes, og det gælder på alle leder og kanter.
Vi diskuterer om den protestantiske kristendom er personlig og individuel, og netop fordi den er en tolkningsreligion, og at der ikke er noget der er rigtigt og forkert, så bliver troen meget individuel. Der er ingen der banker en i hovedet om at man skal, og heldigvis for det, men derved går den hurtigt til, hvis man ikke føler et behov for den. Steffen medgiver også, at her kan den ortodokse og katolske kirke noget den protestantiske ikke kan, nemlig fællesskabet. Fællesskabet, og det at kirken er langt mere institutionel, holder den i gang. Her er folkekirken modsat og anerkender langt mere det frie individs valg, og derved risikerer den paradoksalt nok også at gå til.

Præster og sprællemænd
Steffen medgiver uden tøven, at *"på nogle områder er vi (den danske folkekirke) en konservativ størrelse, og det er vi især på vores liturgi og på vores ritualer"*. Han tilføjer: *"dermed kan jeg tillade mig at "sprælle" på det budskabsmæssige"*. Han fortæller også, at der er nogle hvor den idé er vendt på hovedet, og jeg spørger ind til hvordan det hænger sammen.
Steffen fortsætter: *"Tankevækkende nok er det jo oftest sådan i folkekirken, at der hvor du har en meget konservativ holdning til budskabet, og er fundamentalistisk måske, der spræller man på det formmæssige. Så kan man have powerpoint på væggen og happy clapping, men budskabet, det er kulsort. Det er helvede og ikke at ville vie homoseksuelle osv. De (præsterne) er så forankret i det (budskabet), at så kan formen sejle."*

Da jeg et par dage senere sætter mig og transskriberer interviewet, slår det mig, at det ovenstående citat mest af alt lyder som noget hen af frikirkerne i både Danmark og USA. Jeg kommer i tanke om, at Steffen har nævnt begge gange jeg har interviewet ham, at man i den danske teologi, liturgi og form i det hele taget, de seneste år, har kunne se, at folkekirken er blevet påvirket af amerikansk prædikekultur. Denne er en del mere udfarende, end den folkekirken ellers har været præget af i mange år – den tyske. Altså gælder det den danske folkekirke, som det gælder så meget andet - påvirkningen fra USA er ikke til at undgå.

Offentlige kontroverser
I forlængelse af ovenstående, så er en af de aspekter der fylder mest i mediebilledet når det kommer til folkekirken, vielser, navnlig vielser af homoseksuelle par. Hertil spørger jeg hvordan den danske folkekirke forholder sig til homoseksualitet. Steffen forklarer, at der desværre stadig er, og nok vil blive ved med at være nogle, der hverken kan eller vil forstå det, men om den gængse teologiske opfattelse af seksualitet og passagerne herom i biblen, siger han: *"Vi dropper dem, vi kan ikke bruge dem til noget, det er den hurtige måde at sige det på"*.

Jeg tilføjer, at det på trods af den opfattelse, stadig er et problem. Det giver Steffen mig helt ret i. Jeg spørger nysgerrigt til, hvordan det så foregår hvis en præst ikke vil vie et homoseksuelt par, han siger: *"Et homoseksuelt par har krav på at blive viet i deres kirke, og hvis præsten ikke vil, så er det op til provsten at finde en anden præst der vil. Her (i Vor Frue Kirke) er vi meget forskellige teologer, men der er ingen af os der har problemer med at vie homoseksuelle, det kan man uden problemer blive*

her." - Jeg ligger mærke til, at jeg smiler over hele hoved af begejstring som en åndssvag. Det var lige det jeg fiskede efter.
Fra et tidligere interview, hvor vi berørte samme emne, husker jeg, som for at understrege sit synspunkt, og folkekirkens, at han hev han fat i et bibelcitat som nok vil få nogle præster til at erklære sig uenige, men til gengæld vil blive mødt med applaus og enighed af den bredde befolkning: *""Her er ingen forskel på mand eller kvinde, på slave eller træl, på jøde eller græker", og her ville folkekirken så tilføje "homo eller trans"".*

Bredt favnende

Jeg spørger så, selvom jeg kender svaret, om alle er velkomne i folkekirken, og om der er noget man skal overholde. Han leer og svarer med et glimt i øjet: *"Ja alle er velkomne, selv dig"*, og referere til at han ved, at jeg hverken er døbt eller konfirmeret.
"Man kan rumme mange", fremhæver Steffen om folkekirken. Bl.a. tilbyder forskellige kirker forskellige ting, så man kan gå her og blive tilfreds hvis man fx er til det mere karismatiske osv.
Én kirke tilbyder ét, en anden noget andet. Det virker som om det er noget der lægger usagt hen, noget man ikke er så glad for at italesætte. Steffen erkender, at man ikke kan gøre alle tilfredse, men at det også er en del af det at være kristen: folkekirken skal ikke opstille hvad der er rigtigt og forkert. Hvad man selv mener er kristendom, det er mellem den enkelte og gud: *"Det er mere blasfemisk at blande sig i dit gudsforhold end at hvis jeg som præst sagde et eller andet forfærdeligt om Gud"*. Han fortsætter: *"Kirken har ingen adkomst, og jeg har ingen adkomst, til at sige at sådan skal du leve og sådan skal du ikke, det her kan tilgives, det her kan ikke. Det ville være endnu værre end blasfemi."*

Jeg spørger Steffen, om folkekirken også kan favne for bredt, og det mener han bestemt: *"Ja. Kristendommen forandrer sig, men hvor og i hvilken retning den skal forandre sig og ikke forandre sig hen, hvem bestemmer det?"* – det er der ingen af os der kan eller har lyst til at svare på. Steffen forklarer, at kirken heller ikke kan flytte sig for meget, da der stadig er en stor skare af ældre der kommer, og bliver det hele for moderne, så mister man dem. Det ville være synd og bestemt ikke meningen. Liturgien er en så stor del af den ældre generations trosudtryk, at den ikke bare kan ændres på, lige nu i hvert fald, for den er en stor del af folks kristendomsforståelse. Ændres den vil man få en *"kæmpestor skare af folkekirkegængere der mister trosudtrykket, og derved mister deres tro simpelthen, og derfor skal man passe på ikke at ændre ved det."*
Steffen tilføjer gladeligt, næsten med en stolt mine, at der i øjeblikket er *"tre grupper i Danmark der diskuterer liturgi og ritualer, og det munder nok ud i en liturgikommission, for at diskutere modernitet og folkekirken"*, noget jeg ikke er i tvivl om, at Steffen er tilhænger af.

Hvad kan folkekirken "tilbyde" i 2018, og er den stadig relevant?

I forlængelse af, at folkekirken må favne bredt, spørger jeg indtil om den danske folkekirke stadig er relevant i dag, og hvorfor den er det. Steffen forklarer, at der i en moderne globaliseret verden som vores, findes mange etikker, og her er kristendommen bare én af dem. Kristendommen kan svare på hvad meningen med livet er, og om der overhovedet er en mening med livet, mener Steffen.
Steffen kan godt blive frustreret over, at folk ikke ved at de *"kan gå her ind og måske finde noget der giver mening, og ikke behøver at søge til østen"*. I en tid hvor skam og perfektionisme spiller en stor rolle, kan folkekirken

måske være med til at sige *"du er god nok som du er"*. Man bliver her anerkendt som man er, det kunne folkekirken godt "*markedsføre"* sig lidt mere på, mener Steffen. Folkekirken skal altså hjælpe der, hvor der kan hjælpes, og aflaste folk, mener Steffen. Jeg spørger hvordan det står til mellem de unge og folkekirken, og Steffen lægger ud med et forsigtigt *"Tjaaa"*, men kommer så i gang: *"Hos de unge går det ofte to veje: enten mener man at kirken den er meget kæk, overfladisk og vil gøre alt for at få kunder i butikken, eller at kirken er meget sort, konservativ og fordømmende. De to fløje står meget stærkt i folks bevidsthed, men det er ikke så mærkeligt, for det er de to fløje der råber højst, hvor den helt almindelige rugbrødsarbejdende folke- og hverdagskirke, som jeg synes har sans for det senmoderne, og tale til det menneske, bliver glemt"*. Jeg fornemmer at Steffen i hvert fald til dels ser sig selv som en af de sidstnævnte. Han medgiver dog at *"jeg kan sagtens forstå at når man kommer ind tænker "hold da op man hvor er det gammeldags""*, hvilket bl.a. er noget "liturgikommissionen" skal kigge nærmere på. Om salmer af bl.a. Kingo og Grundtvig, vil han dog være sikker på, at jeg får det rette billede: *"Dem har jeg en teologisk distance til, og kan derfor synge dem. Var de skrevet med samme sprog i dag, ville jeg slet ikke kunne synge dem."*
Steffen mener dog, at kristendommen og folkekirken heller ikke får den kredit den fortjener, da folkekirken også er kultur, så er det svært at ændre den. Salmerne osv. er jo kultur, og noget ville gå tabt hvis man fjernede dem. Steffen mener, at *"kristendommen er på færre mange steder, men vi taler ikke om det. Taler man kun om Gud og Jesus, og at kun dette er kristendom, så er det klart, så ser det grelt ud."*
Igen kommer det til at handle om fløjene inden for folkekirken, noget der interviewet igennem fylder mere og mere, og de virker til at være allestedsnærværende, hvilket paradoksalt nok også er noget af det nærmeste man kommer på en definition af Helligånden. Det er vist ikke helt af vejen at sige, at fløjkrigene måske har sin del af "skylden" for, at folkekirken ikke er så folkelig mere, selvom der ikke er noget så folkeligt som uenighed.

Ude og hjemme

Jeg spørger Steffen, om vi i den vestlige verden, eller Norden, har det for godt til at kristendommen stadig er væsentlig. Er kristendommen mere aktuel hos folk i nød eller lidelse på den ene eller anden måde?
"Det tror jeg bestemt der er noget om" svarer han hurtigt. Deraf mener han også at man derfor godt kan tage den liberale kristendom op, da kristendommen for flere og flere måske føles uvæsentlig. *"Den lidende og den sørgende skal stadig være i fokus, men det skal den kristendom der kan bruges i en almindelig hverdag også."*
Folkekirken kan også noget, der egentlig er meget oppe i tiden: folkekirken og dens kristendom er nemlig langt hen ad vejen at sammenligne med terapi, vejledning eller sjælefred om man vil, og mange bruger den sådan:
"Nogle burde måske havde været gået til en psykolog, andre til en parterapeut." siger han. Han kan godt se, at jeg rynker på næsen, og jeg tror vi begge har samme tanke om, at det lød en smule som at gå til skrifte i den katolske kirke. Han tilføjer hastigt: *"En præst er ikke vejledende ud fra en eller anden bibelforståelse med at du skal gøre sådan eller sådan, men at hjælpe dem."*

Outside looking in

Som enhver god interviewer, der repræsenterer en institution eller organisation, i dette tilfælde Københavns Universitet, og i særlig grad religionsvidenskab, så spørger jeg også Steffen,

om der er noget religionsvidenskab misser eller misforstår ved folkekirken og dens kristendom. Jeg ved at han selv følger lidt med på den front, og spørger derfor, hvor vi som studie kunne kigge lidt mere ind ad, nu når han har gjort det i halvanden times tid. Han gør mig opmærksom på, at religionsvidenskab og teologi er to helt forskellige ting. Jeg svarer, at det skulle han prøve at sige til min far, der tror hans søn er ved at uddanne sig til sådan noget *"moderne-præste-værk"*. Han griner. Han siger, at opfattelsen af kristendom på religionsvidenskab godt kan være, at den er begribelig, afgrænset og en nedskrevet religion, som man kan dechifrere, og derved kan det ske, at man på religionsvidenskab kun bevæger sig på overfladen. Kristendommen er levende og i bevægelse, og bevæger sig hele tiden, det samme gør konteksten. Han medgiver dog, med en smule beundring kan jeg mærke, at de fleste på religionsvidenskab enten har de religionshistoriske briller på, eller de filosofiske, og man skal have begge på, men filosofien og tanken bag, er vigtigst. Har man ikke sans for dette, lægger man sig for tæt på positivismen og har ingen sans for hvad det religiøse sprog er, og det er nogle gode til.

Vi taler selvfølgelig forskelligt om tingene siger han, da en teolog først og fremmest skal være hermeneutikker. Han oplever også, at teologer ofte har mere sans for kontekstualisering, hermeneutik og det, at folkekirken er kultur end dem fra religionsvidenskab. Teologer er dermed også bedre religionskritikere, også indad, end religionshistorikere, mener han. Ydermere tilføjer han at *"dem fra Århus virker som om de har forstået det bedre, de har også et tættere samarbejde med teologi."*, og at idéen med at skille de gamle fag som teologi, jura og medicin fra de eksegetiske fag, virker noget gammeldags.

Se til venstre, der er en…pladderhumanist?

Når man kalder den danske folkekirke for konservativ og rigoristisk, så er det til dels sandt, og det er jo også en smagssag i det hele taget, nok fordi den konservative fløj *"råber højest"*, som Steffen siger. Den danske folkekirke som institution, rummer altså mange facetter og meninger, noget der både er godt og skidt. Om fremtiden for folkekirken erkender Steffen blankt at *"der er en udpræget krisebevidsthed i den danske folkekirke for tiden, fordi vi bløder medlemmer."*, men at der som tidligere nævnt også er en bevægelighed: *"Vi er meget langsomt bevægelige, selvom vi dog er bevægelige"*. Steffen ønsker selv en hurtigere bevægelighed, men dem der gør det, siger han, bliver ofte regnet for *"pladderhumanister"* og *"ikke-ordentlige teologer"*.

Folkekirken er altså mere end det dovne monopol. Steffen selv, og hans budskab, er alt andet end konservativt. Hans holdninger til de fleste samfundsemner er langt mere moderne end de fleste andre på hans alder, både dem jeg selv kender eller taler med igennem mit arbejde som interviewer for Danmarks Statistik. Helt så ensporet er den danske folkekirke altså ikke, og Steffen fortæller, at han langt fra er den eneste med disse synspunkter, og heldigvis for det.

Litteratur: Zuckerman, Phil, 2008, "Samfund uden Gud, *Forlaget Univers*

Bag facaden – En beretning om Jehovas Vidner

Hvad kan man sige om at være et Jehovas Vidne? På mange måder ligger Jehovas Vidner i konflikt med majoritetssamfundet på en række punkter, derudover eksisterer også mange interne konflikter, paradokser og modsætninger.

Af: Ruben Bylov Andersen

Mange her på studiet kender nok allerede en smule til Jehovas Vidner. De er dygtige kommunikatører og bliver trænet i det fra en tidlig alder, hvilket betyder at de ting, de ikke har lyst til at snakke om, ofte bliver gemt bagved en flot pyntet facade, når man er i kontakt med dem. Min artikel vil forsøge at rive den facade ned ved at give mit perspektiv på nogle af de tidligere nævnte konflikter, både mit nuværende, men også det indefra-perspektiv jeg havde igennem hele min barndom og opvækst.

Det er vigtigt, når I læser denne artikel, at have min baggrund i mente. Jeg voksede op som Jehovas Vidne, begge mine forældre gjorde det samme, på min fars side var jeg 4. generations medlem. Da jeg som 19-årig valgte at forlade organisationen, mistede jeg kontakt til næsten hele min familie (alle undtagen min far som selv forlod Jehovas Vidner da jeg var 16) og alle mine venner. Jeg skulle starte mit liv helt forfra. Efterfølgende tog jeg kraftigt afstand fra organisationen, så der er helt klart en masse følelser, både negative og positive, blandet ind i dette emne for mig. Derudover er det også en stor del af artiklen, der er baseret på min egen beretning, mine egne minder, og jeg kan ikke udelukke et niveau af genfortolkning af min hukommelse. Mit mål er selvfølgelig at kunne give jer som læsere et så godt og nøgternt indblik i Jehovas Vidner som muligt, men at have disse pointer i baghovedet mens I læser kan kun være godt for jeres forståelse af, hvad der bliver skrevet.

Udstødelse

Det bliver nok svært at på nogen måde kunne snakke produktivt om Jehovas Vidner uden først kort at snakke om "the elephant in the room" nemlig udstødelse/udelukkelse.

Jehovas Vidner rationaliserer udstødelse ud fra princippet om at "holde menigheden ren". De bruger ofte Paulus' 1. brev til korinterne 5:9-13 til at forklare, hvorfor det er sådan. Her skriver Paulus fra vers 11: (fra Ny-verden oversættelsen af de hellige skrifter (Jehovas Vidners egen oversættelse af Bibelen)) - "I skal holde op med at omgås enhver som kalder sig broder og som er utugtig eller havesyg eller afgudsdyrker eller spotter eller dranker eller udsuger, ja end ikke spise sammen med en sådan." - Yderligere rationalisering inde i bevægelsen er at det er af kærlighed man afholder sig fra kontakt fra udstødte medlemmer. Først og fremmest kærlighed til Gud, men også kærlighed til det menneske, da de mener at ved ikke at have kontakt til deres tidligere venner / familiemedlemmer at de hjælper dem tilbage til "folden". Når man ikke ser på udstødelse med et indefra-perspektiv er det nok temmelig svært at kunne se nogen former for kærlighed i det, og det er nemt at komme til konklusionen at udstødelse er en form for social kontrol, og det er en ikke konklusion jeg er uenig i. Frygten for udstødelse, for at miste alle sine venner, hele sin familie og omgangskreds, er helt klart noget, der holder en fra at gøre ting man ikke må, og jeg havde selv forladt troen meget tidligere, havde det ikke været for den frygt. Med det sagt så er

udstødelse egentlig ikke noget man tænker super meget over i dagligdagen som Jehovas Vidne, ikke engang når nogen man kender bliver udstødt. Det kommer nærmest naturligt for en at lade som om man ikke kender personen, når man møder dem igen.

Min egen erfaring med udstødelse igennem min opvækst var temmelig begrænset. Jeg kan kun komme i tanke om en enkelt fra min menighed, som blev udstødt, indtil min egen far blev udstødt, da jeg var 16. Han havde i længere tid været utilfreds med sit ægteskab med min mor og med organisationen, så han valgte at lade sig skille fra min mor, noget som man ikke må som Jehovas Vidne, og siden det var ham der ville skilles, var det ham, der blev udstødt. Jeg mistede derfor kontakten til min far. De næste 3 år, indtil jeg selv tog skridtet til at blive udstødt, havde jeg tæt på ingen kontakt med min far, og samme år (muligvis motiveret af en blanding af peer-pressure og en respons til min vrede imod til min far) blev jeg døbt.

Det varede dog ikke længe før jeg fortrød den beslutning. Lidt over et år efter jeg var blevet døbt, begyndte jeg at leve et dobbeltliv. Jeg fortsatte med at være den gode søn og den flittige forkynder, men samtidig så var jeg begyndt at hænge en del ud sammen med mine kammerater på HTX. Vi gik på bar og drak, og jeg begyndte at ryge. Den livsstil holdt jeg i ca. ½ år, indtil min mor fandt ud af det. Hun overbeviste mig om, at det var på grund af dårligt selskab, så hun fik mig til at skifte uddannelse, og jeg startede en ny periode, hvor at jeg skulle være mere seriøs omkring troen, men det holdt ikke. Jeg gik ned med en dyb depression som jeg først kom ud af efter jeg i Februar 2012, da jeg lige var fyldt 19, valgte at forlade Jehovas Vidner. Det var et valg, jeg tog praktisk talt fra den ene dag til den anden, men der havde, som I kan se, været en længere periode, der ledte op til det valg. Selvfølgelig var der mange, der prøvede at få mig til at ændre min beslutning efterfølgende, men efter lange samtaler blev jeg træt af det og overbeviste de ældste (lederne i menigheden) i min menighed om at jeg var begyndt at ryge. Det gjorde så at de udstødte mig. I løbet af under en måned flyttede jeg hjemmefra, mistede kontakten til min familie (undtagen min far, som jeg begyndte at genetablere kontakt til), alle mine venner og hele min omgangskreds, og fordi jeg havde skiftet uddannelse, havde jeg ikke engang kontakt til de venner, jeg tidligere havde haft uden for troen længere. Lidt senere det samme år forlod min bedste ven heldigvis også Jehovas Vidner, så vi havde hinanden. Han blev udstødt, fordi han valgte ikke at tage afstand fra mig. Siden min udstødelse har jeg kun haft meget begrænset kontakt til min familie, til det punkt hvor jeg nogle gange har problemer med at huske navnene på min nevø og niece. Alle de venner jeg engang havde (med undtagelse af 1), har jeg ikke set i snart 7 år. En af de gode venner jeg havde pendlede i en periode med det samme tog mellem Køge og Roskilde som mig, flere gange sad jeg og fik øjenkontakt med ham, og han ignorerede mig, som om jeg bare var en tilfældig person i toget, han ikke kendte.

En sidste pointe, der er værd at nævne ang. udstødelse er, at når man snakker med Jehovas Vidner, så lægger de meget vægt på at man kun kan blive udstødt, hvis man er et døbt Jehovas Vidne, og det er også rigtig nok, men det er kun den halve sandhed. Mens man, hvis man er udøbt, ikke kan blive udstødt, så er realiteterne det at udøbte, der fravælger Jehovas Vidner, eller ikke lever i overensstemmelse med reglerne, også kan (og ofte vil) møde de samme konsekvenser som et døbt medlem, idet både

venner og familie vil tage afstand fra personen. Den eneste forskel er at den afstandtagen ikke er håndhævet eller reguleret fra organisationens side (i hvert fald ikke i samme grad).

Bibelen – den eviggyldige sandhed

Et af de tydelige interne paradokser, som man kan snakke om ang. Jehovas Vidner, er konflikten mellem videnskaben, det empiriske/rationelle, og Bibelen eller troen. Jehovas Vidner anser sig selv som rationelle, og har en atypisk rationel tilgang til deres tro, hvor de gerne vil bevise deres tro ud fra ikke-religiøse ting, såsom historie og de fysiske videnskaber. Samtidig har de en fundamentalistisk tilgang til Bibelen, Bibelen - Guds ord, og i forlængelse heraf Watchtower Society, stiller man ikke spørgsmål til. Det Styrende Råd, også kaldet 'den trofaste og gode træl', styrer hvad Jehovas Vidner tror på og argumenterer disse ting ud fra Bibelen. Hvis man stiller for mange spørgsmål til det/dem, kan man hurtigt blive anset som en frafalden og vil blive udelukket fra Jehovas Vidner.

En af mine tidligste minder, som har ætset sig fast i min hukommelse, er af mig, der har været omkring 5-6 år, og får en skideballe af min far. Hvorfor? Jeg stillede det forkerte spørgsmål. Hvad jeg spurgte ind til, kan jeg ikke huske, men jeg kan tydelig huske min far, der højlydt og med skuffede øjne forklarer mig, at den slags ting spørger man ikke om, og sådan er det bare, fordi det står i Bibelen. Jeg har altid været nysgerrig, videbegærlig og elsket at lære om ting, og hvordan/hvorfor det er sådan. Da jeg var barn elskede jeg at låne faglitterære bøger på biblioteket og sidde og læse om alt fra dinosaurer og oldtidshistorie til planeter og biologi. Men når det kom til ting, der eksisterede i religionens regi, så lærte jeg hurtigt at man ikke stillede spørgsmål, sådan er det bare! – Det står i Bibelen.

Min historie er ikke unik. Jeg kendte mange mennesker, unge og gamle, da jeg var Jehovas Vidne, som også holdt af at lære. Faktisk tror jeg at den måde, Jehovas Vidner er organiseret på, opfordrer til en form for videbegærlighed, men når Bibelen sagde noget andet, så trumfede det. Jehovas Vidner som organisation kan i sig selv også godt lide at bruge naturen, videnskaben og historien, når de kan bruge det til at understrege deres pointer eller finde beviser for, at deres tro ikke er irrationel. Watchtower Society udgiver mange publikationer, hvor de indblander historie og videnskab, og da jeg var mindre elskede jeg den slags artikler og bøger. Når Bibelen kunne understøttes af forskning inden for forskellige områder (om så det skulle være fysik, biologi, astronomi, historie, psykologi mv.) bruger Watchtower flittigt af den forskning, men det er Bibelen, der har det sidste ord, så hvis bibelen modsiges af forskning, så nævnes det ikke. Det betyder også, at mange Jehovas Vidner ofte ikke er opmærksomme på de ting, der modsiger Bibelen, da det frarådes at læse litteratur, der ikke er udgivet af Watchtower Society. Det betyder bl.a. også, at Watchtower kan gøre hvad de vil hvad angår det her "forskning" de bruger. Måske bruger de noget, der er forældet og for længst er modbevist af mere moderne forskning, eller de bruger citater ude af kontekst – eller endda misbruger citater – et eksempel på dette er i bogen *Life - How Did It Get Here? By Evolution or by Creation? (1985)* (bruger engelsk version her, da har lettere adgang til engelsk materiale end til dansk). Der skriver de omkring evolution og øjet: "*…Darwin acknowledged this as a problem. For example, he wrote: "To suppose that the eye ... could have been formed by [evolution], seems, I freely confess, absurd in the*

highest degree..."” Det rigtige citat fra The Origin of Species er: "*To suppose that the eye with all its inimitable contrivances for adjusting the focus to different distances, for admitting different amounts of light, and for the correction of spherical and chromatic aberration, could have been formed by natural selection, seems, I freely confess, absurd in the highest degree. When it was first said that the sun stood still and the world turned round, the common sense of mankind declared the doctrine false; but the old saying of Vox populi, vox Dei, as every philosopher knows, cannot be trusted in science. Reason tells me, that if numerous gradations from a simple and imperfect eye to one complex and perfect can be shown to exist, each grade being useful to its possessor, as is certainly the case; if further, the eye ever varies and the variations be inherited, as is likewise certainly the case; and if such variations should be useful to any animal under changing conditions of life, then the difficulty of believing that a perfect and complex eye could be formed by natural selection, though insuperable by our imagination, should not be considered as subversive of the theory.*" - så ja, videnskab og forskning er Watchtower Society rigtig glade for, når det kan bruges til at bekræfte, hvad de allerede tror på, og hvad 'Bibelen siger, men de har ingen kvaler med at fordreje denne for at få den til at passe ind i deres *Weltanschaung*.

Denne fundamentalistiske tilgang til Bibelen kommer ikke kun til udtryk, når det kommer til videnskabelige anliggender. Bibelen ligger grundvolden for hele ens liv som Jehovas Vidne. Jehovas Vidner finder deres svar på alt i Bibelen, og er der et svar, der ikke findes i Bibelen, fortolker de indtil de finder et. Bibelcitater og bibellæsning er en daglig ting for et Jehovas Vidne. En del af den daglige rutine var at læse og snakke om et (eller et par) bibelvers ved morgenbordet, hvilke vers var igen dikteret af Watchtower der udgiver et hæfte der (hvis jeg husker rigtigt) hedder 'Læs i bibelen hver dag'. Dette hæfte bestod af et bibelvers + kommentarer til hver dato i løbet af et år. I min familie var det ikke hver dag det lykkedes for os at nå det, men når vi var samlet som familie om morgenbordet og vi havde tid, brugte vi ofte 10-15 minutter på at læse det og snakke om det. Det var faktisk en god måde og et godt incitament til at så samlet familien om morgenmaden så ofte som muligt.

Som Jehovas Vidne fører tilgang til Bibelen som Guds eviggyldige ord til en særlig form for kærlighed og ærbødighed over for Bibelen. Næsten alle havde et eller flere yndlingsvers (hvilket i sig selv viser hvor meget man læser i bibelen, når man ligefrem kan have yndlingspassager). Nogle af mine var Salmerne 23:1-6, Esajas 2:4, og Åbenbaringen 21:1-5. To af disse er forbundet med Jehovas Vidners fremtidshåb, som jeg vil komme ind på senere.
En sidste pointe, man kan nævne omkring Jehovas Vidners forhold til Bibelen, står en lille smule i kontrast til hvad jeg nævnte tidligere i forhold til videnskaben. Nemlig at på trods af at Jehovas Vidners forhold til Bibelen hovedsageligt er fundamentalistisk og bogstaveligt, så har de det okay med at fortolke på visse passager i Bibelen, for at bibeholde deres egen selvidentitet som rationelle mennesker. Her kan f.eks. nævnes en bevægelse Jehovas Vidner har lavet over noget tid væk fra kreationisme. I første omgang begyndte de at argumentere for, at de 7 skabelsesdage ikke skulle forstås bogstaveligt, så jorden kunne sagtens have eksisteret i mere end 6000 år, dvs. Jehovas Vidner er ikke ung-jord kreationister. I de senere år, før jeg forlod Jehovas Vidner, var de begyndt at støtte intelligent design-tilgangen til

evolution. – hvilket gjorde mit liv en smule lettere, da jeg gik på HTX i den periode. At være kreationist er ikke ligefrem noget, man bliver populær på, når man går på en naturvidenskabeligt-rettet gymnasial uddannelse.

Mission og apokalypse

En af de ting flest danskere nok kender Jehovas Vidner for er deres forkyndelse, altså når de går rundt og 'stemmer dørklokker'. Forkyndelsen er en hjørnesten i det at være Jehovas Vidne. Det forventes af alle medlemmer, og man tælles ikke med i statistikker over Jehovas Vidner hvis man ikke er aktiv i forkyndelsen. Et timetal på ca. 10-15 timer om måneden forventes af de fleste forkyndere. (derudover er der selvfølgelig dem, der gør meget mere ud af det, b.la. pionerer (60-70 timer om måneden) hjælpepionerer (50 timer om måneden) og specialpionerer (90-100 timer om måneden)).

Groft sagt kan man dele forkyndelsen op i 3 former; hus-til-hus-forkyndelsen, gadearbejde og studier. Hus-til-hus er helt klart det, Jehovas Vidner er mest kendt for, og er også den form for forkyndelse der bliver lagt mest i, i hvert fald da jeg var medlem. Hver menighed er tilknyttet et geografisk område, der deles op i områder/områdekort (disse var ofte kvarterer, gader, landsbyer eller lignende), som kunne deles ud til forkyndere. Det var så den forkynders ansvar at gennemgå (dvs. komme i kontakt med alle beboere i) det område indenfor en relativ kort periode. Når man var færdig med et kort, afleverede man det tilbage og fik et nyt. Det forventes af menigheder at komme igennem alle dets områder igennem en periode på nogle få år.

Gadearbejde er et samlet navn til alle former for forkyndelse, hvor vidnerne går rundt i offentligheden. Nu kan den slags bedst ses ved de stande Jehovas Vidner ofte har stående rundt om på f.eks. S-tog og metrostationer i København. Da jeg var medlem, var vi noget mere aktive i gadearbejdet. Med studier menes at man har fået kontakt til en person/personer, der er interesserede i budskabet man kommer med, og siger ja-tak til tilbuddet om et bibelstudie med en forkynder. Dette er den mest sjældne form for forkyndelse, men det er næsten umuligt at holde et timetal på over 50 timer (for faste hjælpepionerer og pionerer osv.), uden at have et eller flere studier kørende.

Forkyndelse er den del af religionen, der har mest indflydelse på selvforståelse og identitetsdannelse internt. Hvis man ikke når sit mål i timer i en eller flere måneder kan man hurtigt begynde at straffe sig selv mentalt for det, det gjorde jeg i hvert fald. Det gør det kun sværere rent faktisk at have energien til at udføre forkyndelse, da det er temmelig drænende. Regn eller slud så skal man ud og forkynde. Man går ofte lange distancer og man er afsted mange timer ad gangen, så forkyndelsen er fysisk udmattende, men også mentalt/psykisk, da det, specielt for nye forkyndere og unge (og i hvert fald for mig), kan være meget grænseoverskridende at banke på en fremmeds dør for at snakke om Bibelen, og nøjagtig lige så svært at tage kontakt til en person på en gågade. Men heldigvis så er der også dele af forkyndelsen som gør op for vanskelighederne og udmattelsen, Forkyndelsen er nemlig en utrolig social ting, man tager næsten aldrig af sted alene. Man går i par, to-og-to, og man tager ofte af sted som større grupper 2-3 biler fulde afsted til områderne, og der holdes mange kaffe/kage

pauser, hvor man står og hyggesnakker sammen. Det var noget, der ofte kunne genoptanke både den fysiske og den mentale energi til at fortsætte et par timer mere. Da Forkyndelsen ofte var noget man gjorde/gør fredag/lørdag, var det også ofte en god mulighed for andre sociale ting. Det var ofte at efter at have været afsted i forkyndelsen nogle timer, at vi samledes bagefter for at spise eller lave andre sociale ting, som f.eks. en tur i biffen eller en tur til Lalandia (jeg boede på Lolland på det tidspunkt så det med Lalandia er selvfølgelig geografisk specifikt).

Hvorfor er det så at forkyndelsen er så vigtigt for Jehovas Vidner? Jehovas Vidner er en millenaristisk bevægelse. De tror på, at vi lever "i de sidste dage" og at en komplet og fuldstændig transformation af verdenen til et paradis vil finde sted efter harmagedon (med stort?) (apokalypsen nævnt bl.a. i åbenbaringsbogen i Bibelen). De tror også at de retskafne (dvs. kun dem selv) er de eneste, der vil overleve harmagedon. Det er derfor, de er meget aktive i deres mission, da de mener at de går ud og redder liv ved at omvende mennesker, og få dem til at konvertere til Jehovas Vidner.

Tanken om at de er de eneste, der vil overleve harmagedon, er en meget gennemsyrende ide i et vidnes liv. det har indflydelse på både den måde man selv lever ens liv og hvordan man ser andre mennesker, både andre vidner og dem udenfor. Jeg vil komme nærmere ind på, hvordan den indflydelse kan komme til udtryk i senere afsnit.

Fanget eller fri?

Nu vil jeg fokusere på den del af Jehovas Vidner, jeg selv altid har haft størst konflikt med, og som er hovedårsagen til at jeg valgte at forlade organisationen. Jeg forlod Jehovas Vidner bl.a. fordi jeg følte mig fanget og kvalt.

Det niveau af individualitet, man har i Jehovas Vidner, er meget begrænset, og der er mange regler for, hvad man må/ikke må – skal/ikke skal og skal tro/mene og ikke tro/mene, og der er som allerede nævnt seriøse konsekvenser, hvis man træder uden for de grænser. Derudover så er man også "fanget" i form af konstant krav på ens tid, mellem rigsalsmøder (møder/gudstjenester i Jehovas Vidners 'kirke' eller rigssal), studie af Watchtower-litteratur og forkyndelse, så er det at være et Jehovas Vidne praktisk talt et fuldtidsarbejde.

Fra et Jehovas Vidnes perspektiv er det dog ikke et problem, da den tid man bruger er tid man giver til Jehova - Gud - af kærlighed til ham, og reglerne er nogle man følger for at holde sig gode venner med ham. Faktisk så ser mange det som en form for frihed. Ved at bruge så meget tid på troen og følge reglerne, holder de sig fri af "Satans verden", og der er helt klart et niveau af frihed i at afgive en stor del af sin individualitet ved at ikke skulle tage mange af livets svære valg selv. Hvad er rigtigt og forkert? Watchtower har svaret - Hvilke livsformer er okay? Læs i Bibelen - Hvem skal jeg stemme på? Du skal ikke involvere dig i 'verdslig' politik og lign. Ens liv bliver meget simpler. Som en, der har levet både som Jehovas Vidne og som 'verdslig', er det noget, jeg har lagt specielt mærke til. Mit liv før jeg valgte at forlade Jehovas Vidner var meget simplere. Jeg behøvede ikke at gå med overvejelser om en stor række ting. Jeg kunne bare finde svaret i litteraturen udgivet af det styrende råd. og ens liv var allerede sat på skinner, så de livsvalg man kan tage i løbet af ens liv er ofte allerede taget for en - specielt hvis man er født ind i religionen.

Denne "frihed" i form af liv under et "totalitært/autoritært" samfund er faktisk noget, som en del, der forlader organisationen, kæmper med længe efter og nogle vender enten tilbage til Jehovas Vidner for det, eller finder andre steder, hvor det behov kan opfyldes. Denne observation er jeg ikke den eneste, der har gjort. I hans bog *Jehowah's Winesses - Portrait of a contemporary religious movement (2002)* skriver sociolog Andrew Holden i kapitlet The fear of freedom: "What appears from the outside to be a highly restrictive way of life is, from the inside, one of security and liberation. the Oppressive forces of totalitarian control can be subjectively experienced as gratifying" For mere viden om Jehovas Vidner og en mere akademisk tilgang kan denne bog godt anbefales.

Et sted hvor Andrew Holden og jeg dog når til uenighed er når denne "frihed" ikke bliver set som sådan. Selvom den tidligere nævnte observation er meget almindelig, er det dog ikke alle medlemmer der ser det sådan. Jeg selv så det aldrig som en frihed at skulle leve under alle de regler og at der var så meget krav på min tid. Dette kom nok bl.a. fra Jehovas Vidners tilgang til seksualitet. Som biseksuel hadede jeg mig selv utrolig meget igennem mine teenageår. Jeg fik jo af vide, at det at være seksuelt tiltrukket af mit eget køn var en synd, og at det var min egen skyld (jeg vidste ikke engang der var noget der hed biseksuel før jeg var 20 - hvilket kun skabte endnu mere forvirring). Men det var ikke det eneste. Jeg havde det svært med at sluge mange af de ting Watchtower Society fortalte mig om hvordan verden fungerede. Hele dæmoniseringen af resten af verdenen som "Satans verden" (hvilket jeg kommer mere ind på i næste afsnit) havde jeg store problemer med. Mine egne oplevelser fortalte mig jo, at de fleste mennesker uden for Jehovas Vidner egentlig var ordentlige. Det kunne godt være de ikke levede efter de samme normer som os, men der var jo ikke nogen, der led under det, og de virkede jo flinke og søde - hvordan de kunne fortjene at dø i harmagedon var noget jeg aldrig forstod.

Så som konklusion kan man sige, at Jehovas Vidner er et paradoks - de føler frihed i totalitær kontrol over alle dele af deres liv, nogle gange selv efter de har forladt organisationen. Men det er ikke alle, der finder frihed i det, og kan i nogle tilfælde være årsagen til at man vil forlade organisationen. Og så forstærker konsekvenserne ved udelukkelse kun følelsen af at være fanget.

Majoritet / Minoritet

Som allerede nævnt, så dæmoniserer Jehovas Vidner resten af verdenen, og de går ligefrem og håber på harmagedon, hvor de forventer milliarder af mennesker vil dø, fordi de ikke er en del af Jehovas Vidner. Den tilgang til majoritetssamfundet de har, giver et meget usundt syn på andre mennesker. Samtidig med at de er fortabte sjæle, der lever et gudsbespottende liv i Satans verden, er de samtidig vildfarne får, som man som Jehovas Vidne har ondt af og skal frelse fra undergang. Det menneskesyn er ikke det sundeste at have, når man prøver at opbygge relationer med andre mennesker (hvilket nok er hele meningen med det menneskesyn fra Watchtowers side, da de fraråder for meget kontakt med mennesker der ikke er Jehovas Vidner, så man ikke blive vildledt af "Satans verden").

Det er dog ikke det eneste paradoks i Jehovas Vidners syn/tilgang til resten af verden. Ifølge Jehovas Vidner er verden på en gang vildfaren

og gudløs og samtidig er den en del af "Babylon den store" (fælles udtryk i Jehovas Vidner for alle "falske" religioner). Verden er selvfølgelig også fyldt af utugtige - afgudsdyrkere - homoseksuelle - voldspersoner osv. osv. alle sammen i fuldstændig urealistiske proportioner.

Når nu det er sådan Jehovas Vidner ser verdenen, så kunne man forvente, at de ville fuldstændig afskærme sig fra den, og de tydeligt ville placere dem selv som "ikke en del af verdenen". Men det gør de ikke. Som allerede nævnt er de ude på at "frelse" så mange som muligt, og det kan de ikke, hvis de afskærmer sig, så de fleste Jehovas Vidner bor og lever og arbejder side om side med alle mulige andre. Mange har sandsynligvis arbejdet, boet eller gået i skole side om side med et Jehovas Vidne uden at lægge mærke til det, hvis ikke man lægger mærke til adfærden, eller personen selv er åben og fortæller det, så er der som sådan ikke nogen tydelig måde at identificere et Jehovas Vidne. Med det sagt så er der, når det kommer til arbejdsmarkedet, stadig en tendens i Jehovas Vidner til at undgå kontakt med "verdslige mennesker" så meget som muligt, så derfor er der rigtig mange Jehovas Vidner, der har arbejdsformer der begrænser denne kontakt. F.eks. hvor jeg voksede op på Lolland var der rigtig mange i menigheden, der havde eget firma (hovedsageligt rigtig mange rengørings- og vinduespudser-firmaer - der er en grund til der findes en stereotyp omkring lige præcis den profession og Jehovas Vidner). Andre havde lønnet arbejde, hvor de ofte arbejdede alene eller med få personer ad gangen.

Så Jehovas Vidner placerer sig selv i minoritets-identiteten og foretrækker det faktisk. Men når nu man begrænser social kontakt med kollegaer og skolekammerater, så har man selvfølgelig stadig behov for socialt samvær, og det er her fællesskabet i Jehovas Vidner kommer ind. Det er en af de stærkeste sider af organisationen, noget de er virkelig dygtige til og noget jeg ikke kan sige noget dårligt om. Jeg har allerede nævnt, hvordan forkyndelsen er en meget social ting, men forkyndelsen er ikke det eneste. Den måde man lever sit liv på i Jehovas Vidner opfordrer til rigtig meget socialt samvær med sine trosfæller (hvilket, som ovenfor nævnt, kun gør det sværere at forlade bevægelsen). Der er de 3 møder om ugen, hvor man mødes i menigheden eller mindre grupper, og det er ikke sådan at man kommer, når det begynder og går når det slutter. Det er ikke unormalt, at de første begynder at ankomme til rigssalen eller gruppehjemmet (1 af de ugentlige møder finder sted i private hjem i små grupper på 10-20 personer) ca. 1 time før mødet starter, og de sidste går første igen 1-1½ time efter det er slut. I den tid står man bare og snakker og er social. Til gruppemøderne er der ofte kage og kaffe efter mødet er slut. Om søndagen, hvor de fleste menigheder har møde om formiddagen, er det også ofte at man finder sammen nogle familier og spiser frokost sammen. Derudover er der ofte store gruppe komsammener/fester og mange andre muligheder for socialt fællesskab. Til sidst er der selvfølgelig stævnerne 3 gange om året, hvor man kan få lov til at mødes med sine venner fra resten af landet. Specielt sommerstævnet der finder sted i Silkeborg på den stævneplads Jehovas Vidner har der. Det er en helt speciel oplevelse, og selv med alle de negative følelser jeg har over for organisationen, ser jeg stadig tilbage til disse sommerstævner med et glimt af glæde og nostalgi i øjnene, Sommerstævnet var min ungdoms 'Roskildefestival' (bare uden rock, druk og sex).

Som konklusion på min artikel kan jeg sige, at på trods af min historie med organisationen, som jeg ser som hovedsageligt negativ på grund af dens *Weltanschauung,* de mange regler, udstødelse og meget mere, er det sociale aspekt af religionen noget jeg ikke rigtig kan sige noget negativt om. I en verden, hvor man nemt kan føle sig overset og opleve en stor grad af anonymitet, står Jehovas Vidner i kontrast med et utrolig stærkt socialt sammenhold, et sammenhold som ofte også kan være ens tilholdssted og støtte i hverdagen. Deres traditionelle værdier og autoritære samfund kan for mange også være et tilflugtssted og en støtte i en verden, de har svært ved at forstå. Men for det moderne menneske er deres arkaiske forhold til sex, seksualitet, familie, kvinder m.m. mere end nok til at tage afstand fra dem, som jeg gjorde.

For ikke at gøre den her artikel alt for lang har jeg gået ret let hen over en hel masse. Hvis du som læser har videre interesse for Jehovas Vidner er jeg altid åben for spørgsmål eller samtale. Derudover kan jeg foreslå videre læsning om Jehovas Vidner, som ikke er farvet af mit perspektiv og min historie med dem J*ehowah's Winesses - Portrait of a contemporary religious movement (2002)* af Andrew Holden og *The Trumpet of Prophesy - A sociological study of Jehowah's Witnesses (1975)* af James A. Beckford kan begge anbefales.

TABU